
Κ.Γ.Κολοκοτρώνης

Μ. Β. Αρ. 54
536

Δ. ΣΟΛΩΜΟΥ

ΤΑ

ΙΤΑΛΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ,,
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1921

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ

Τὸ ἔργο τοῦτο πρωτοτυπώθηκε στὰ «Παναθήναια», Ἀθήνα, Τόμ. Δ'. 1902. Ἡ ἔκδοσή μας ἔγεινε ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τοῦ μεταφραστῆ καὶ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ μερικὰ τυπογραφικὰ λάθη ποῦ ἔγιναν στὴν πρώτη τύπωση.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

ΔΕΣΜΗ ΠΛΑΤΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΔΕΣΜΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

Εἶναι πολὺ ἀμφίβολο ἂν δημοσιεύματα τοῦ εἴδους τῆς Συλλογῆς μας, καὶ μὲ τὸ ποιητικό τους περιεχόμενο, καὶ μὲ τὴ γλῶσσα ποῦ τὰ περιεντύνει, καὶ μὲ τὰ ἐξηγητικὰ προλεγόμενα ποῦ τὰ συνοδεύουν, βγαίνουν στὸ φῶς σὲ ὥρα κατάλληλη. Σημεῖα καθημερινὰ ὄχι ἀμφίλογα μαρτυροῦν δυστυχῶς πολὺ καθαρὰ ὅτι ἡ γενικὴ Συνείδηση ὄχι μόνο δὲν ἔφθασε ἀκόμη σὲ βαθμὸν ἀληθινοῦ φωτισμοῦ, ἀλλὰ ἴσως ποτὲ δὲν ἐστάθη τόσο σκοτισμένη ὡς πρὸς τὰ ζωτικώτερα ἐθνικὰ ζητήματα, ὅσο εἶναι σήμερα. Ποτὲ ἴσως ἡ σύγχυση, ποῦ χαρακτηρίζει πάντα τοὺς μεταβατικοὺς καιρούς, δὲν ἐφάνηκε τόσο τρανὴ ὅσο σήμερα. Ἕνα ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα ζητήματά μας (ποιός, ἢ καθαρολόγος ἢ ψυχαρικὸς ἢ ἀντιψυχαρικὸς θὰ τὸ ἀρνηθῇ;) εἶναι τὸ γλωσσικό. Ἡ σύγχυση τοῦ κοινοῦ μας εἶναι καὶ σ' αὐτό, καθὼς καὶ στὰ ἄλλα, στὸ ἄκρο σημεῖο της. Γράφουν ὅλοι ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, κάποτε καὶ ἄνθρωποι σπουδαῖοι, καὶ σὲ κανένα ἀπὸ τόσα γραφόμενα, μικρὰ ἢ μεγάλα, δὲ βλέπεις νὰ ξεχωρίζωνται θεωρίες, ἐνῷ ὅλα τὰ ἀντιμαχόμενα μέρη ἔπρεπε νὰ θεωρήσουν αὐτὸ πρῶτο συμφέρον τους. Γιὰ τοὺς καθαρολόγους ψυχαρικοὶ καὶ ἀντιψυχαρικοὶ εἶναι ἕνα, ἕνα γιὰ τοὺς ψυχαρικοὺς οἱ ἄλλοι δύο, γιὰ τοὺς ἀντιψυχαρικοὺς σημαία ὁ χωρισμὸς καὶ ἡ διχόνοια, καὶ κανεὶς ἀπὸ

τοὺς τρεῖς δὲ φροντίζει νὰ φωτίσῃ τὸ δυστυχισμένο τοῦτο ἔθνος συγκεντρώνοντας καθαρὴ καὶ ξάστερη στὰ οὐσιαστικά της σημεῖα τὴ θεωρία ποῦ πρεσβεύει καὶ ὑποστηρίζει. Παντοῦ ἡ κοινὴ καὶ συχνὰ σιχαμερὴ ἀτμοσφαῖρα τοῦ ἀτόμου, καὶ ὄχι ποτὲ τῆς Ἰδέας καὶ τῆς Ἀλήθειας. Παντοῦ ἀντὶ φωτισμοῦ ἕνα σκότος, μία ἄγνοια, ποῦ τόσο περισσότερο φαίνεται παράξενη καὶ ἀνεξήγητη, ὅσο τὸ ζήτημα εἶναι ἀνακινημένο ἀπὸ εἴκοσι χρόνια, ἂν ὄχι περισσότερα, καὶ σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἐγράφθηκαν καὶ κριτικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἔργα, ἀρκετὰ νὰ φέρουν, ἂν ὄχι τὸ φῶς τὸ καθαρώτατο τοῦ ἥλιου καὶ τῆς ἡμέρας, κἂν ἕνα ἀσπρογάλιασμα νὰ μαρτυράῃ πῶς ἐπέρασε ἡ νύχτα γιὰ πάντα. Μὲ τόσην ἐνέργεια ὁ λήθαργος μένει καὶ βασιλεύει καὶ ἀληθινὸ Κοινὸν δὲν ὑπάρχει. Οἱ περισσότεροι, καὶ μεταξύ τους δὲ λείπουν πολλοὶ ποῦ θεωροῦνται σπουδαῖοι, μὲ θαυμασμὸ ἀποσκεπάζει κανεὶς κάθε μέρα, πῶς δὲν εἶναι κἂν εἰς τὸ Ἄλφα. Αὐτὴ εἶναι ἡ θλιβερή, ἀλλὰ ἀληθινή μας κατάσταση, καὶ θὰ μποροῦσε κανεὶς ν' ἀποδείξῃ πέρνοντας ἕνα ἕνα ὅλα τὰ μεγάλα πνευματικά μας ζητήματα, ὅσα προχωρῶντας στὴ λύση τους θὰ ἔσταιναν τὸ θεμέλιο τοῦ μέλλοντος, πῶς εἶναι σ' ὅλα στὸν ἴδιο στάσιμο βαθμὸ ἡ συνείδηση. Ζητήματα Ἐθνικῆς Πολιτικῆς, Θρησκευτικῆς Ἀγωγῆς, ὅλα κάθε μέρα σκοτίζονται περισσότερο, καὶ προβαίνουμε σ' ὅλα τυφλὰ καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζουμε ποῦ πατοῦμε.

Ἕνα ἀπὸ τὰ ζητήματά μας ποῦ φαίνεται καθαρὰ φιλολογικὸ καὶ μικρότερο, εἶναι ἡ μελέτη τοῦ μεγαλίτερου καὶ σημαντικώτερου ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ποιη-

τάς μας, τοῦ Σολωμοῦ. Στοχάζονται μερικοὶ πῶς ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Πολυλᾶ, ποῦ ἔχυσε πρῶτος ἀθάνατο φῶς σ᾽αὐτὴ τὴ μελέτη, ἔγινε πολλὴ πρόοδος. Ἠμπορεῖ νὰ συμβαίνῃ τοῦτο σὲ κάποια λίγα ἄτομα. Γιὰ τὸ κοινόν, στοχάζομαι ἐγώ, βασιλεύουν καὶ σ᾽ αὐτὸ σκοτάδια πυκνά. Τὸ φῶς ποῦ ὡδηγοῦσε τὸν Πολυλᾶ ἔλειψε· ἐμπῆκαν στὴν Ἑλλάδα φιλοσοφήματα ποῦ τὸ ἔκρυψαν· πολλοὶ ποῦ τὰ δέχτηκαν, δὲν ἐφρόντισαν ποτὲ νὰ γνωρίσουν τὰ παλαιότερα· κ᾽ ἔφερε τοῦτο παρανοήματα, ποῦ καθεμέρα μπερδεύουν περισσότερο χωρὶς νὰ φωτίζουν. Ἔτσι βλέπουμε καὶ ἀκοῦμε καθημερινῶς ἀνθρώπους ἁρπαγμένους ἀπὸ σημερινὲς θεωρίες Θετικισμοῦ, Νιχιλισμοῦ, Ὑλισμοῦ, κτλ. νὰ ὑμνολογοῦν ἕναν Ποιητὴ ποῦ ἡ Ἐθνική, ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἡ φιλοσοφική του Πίστη ἦτον κάθε ἄλλο παρὰ ἡ δική τους, νὰ τὸν ὑμνολογοῦν χωρὶς νὰ φροντίζουν νὰ τὸν γνωρίσουν, νὰ λέγουν καὶ νὰ ξαναλέγουν τὴ λέξη Ἀληθινὸ ἢ Ἀληθές, ποῦ αὐτὸς ἐννοοῦσε τόσο ἀντίθετα ἀπ᾽ αὐτούς, χωρὶς ποτὲ νὰ τὸ σημειώσουν, χωρὶς κἂν νὰ ὑποψιασθοῦν αὐτὴ τὴν ἀντίθεση, αὐτὸ τὸ ἄπειρο χάσμα. Τρανώτερη ἀπόδειξη τῆς σύγχυσης ποῦ βασιλεύει στὰ πνεύματα σ᾽ αὐτὴ τὴ δυστυχισμένη ἐποχὴ ποῦ διατρέχουμε, θαρρῶ πῶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ.

*

Ἔγραψε καὶ αὐτοσχεδίασε ὁ Σολωμὸς ἀρκετὰ Ἰταλικὰ ποιήματα ἀπὸ τὴ μικρή του ἡλικία, ὅταν ἐσπούδαζε στὴν Ἰταλία, ὡς τὰ ὕστερα χρόνια τῆς ζωῆς του στὴν Κέρκυρα. Ἔχουν ὅλα θερμότητα καὶ ζωή, δεί-

χνουν ὅλα τὸν ἐξαιρετικὸ πλοῦτο τῆς φαντασίας του, καὶ ὅμως οὔτε ἕνα, καθὼς μαρτυροῦν οἱ πρῶτοι ἐκδότες, προώριζε ὁ ποιητὴς γιὰ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Τὰ περισσότερα εἶναι αὐτοσχεδιάσματα, παιγνίδια μὲ φίλους ποῦ ἴσως ἐλησμονοῦσε, καὶ καθὼς δὲν ἐκρατοῦσε ὁ ἴδιος σημείωση, δὲν ὑποψιάσθηκε ἴσως ποτὲ πῶς μίαν ἡμέρα θὰ συναχθοῦν σὲ μίαν ἔκδοση. Στὴν Κέρκυρα ἄνθρωποι πολὺ σοφοὶ καὶ πολὺ ἄξιοι νὰ κρίνουν, ἐξεδιάλεξαν τὰ καλλίτερα καὶ σημαντικώτερα. Κακὸ δὲ θὰ εἶναι νὰ μεταφρασθοῦν μίαν ἡμέρα ὅλα ὅσα ἐκεῖνοι στὴν ἐκλογή τους ἀπόκλεισαν. Ἀλλ' αὐτὴ μοῦ ἐφάνηκε τόσο σοφή, ὥστε ἔκρινα νὰ τοὺς ἀκολουθήσω καὶ δὲν ἄφησα παρὰ δύο ἀμετάφραστα, τὸ Μυστικὸ Δέντρο, παλαιὸ ξανάπλασμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Carmen Seculare, καὶ μίαν Ὠδὴ στὴν Ἀφροδίτη ποῦ εἶναι ὡραιότατη, ἀλλὰ πολὺ δύσκολη νὰ μεταφρασθῇ χωρὶς νὰ πειραχθῇ ἡ ζωηρὴ χάρη τῆς Ἰταλικώτατης μορφῆς της. Ἐπιθυμοῦσα νὰ τὴ μεταφράσω κι' αὐτήν, ἀλλὰ ἡ δυσκολία τῆς ὁμοιοκαταληξίας, φτωχῆς περισσὰ ἀπὸ κάθε ἄλλη στὴ γλῶσσα μας, μ' ἐσταμάτησε.

Ἡ ἀξία τῶν ἄλλων, ὅσα ἐμετάφρασα, ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴν ποίηση ποῦ δὲν ἔχει βάθος οὐσίας καὶ ὅμως εἶναι γεμάτη χάρη καὶ αἴσθημα καὶ φαντασία ποῦ γγίζουν τὴν ἐπιφάνεια τῆς ψυχῆς, ὡς τὴν ὑψηλότερη καὶ ἀληθινώτερην ἐκείνη κορυφή, ὅπου ἡ Τέχνη τολμηρὰ διαπερνᾷ μέσα στὸ βυθὸ τῆς ψυχῆς καὶ μᾶς ἀνεβάζει σὲ ὕψη ὅπου δὲν ἔφθασαν παρὰ οἱ Μεγάλοι

καὶ μοναχὰ θὰ τὰ νοήσουν οἱ Μεγάλοι.

Χωρὶς βάθος οὐσίας, ἀλλὰ ζωντανὰ καὶ ὄμορφα εἶναι τὰ Σονέτα στὸν Παῦλο Μερκάτη, Γιὰ γάμο, καὶ τὸ Ρόδο, ὅπου ὡραία εἶναι ἡ ἀνεπιτήδευτη χάρη, ἁγνὸ καὶ ἄδολο τὸ αἴσθημα τῆς Φύσης, καθαρὲς οἱ εἰκόνες, πλούσια, καθὼς πάντα, καὶ ζωντανὴ ἡ φαντασία. Ἂν ὁ ποιητὴς ἤθελε στοχασθῇ νὰ διατυπώσῃ τὴν ἔμπνευσή του τότε ἑλληνικά, θὰ εἴχαμε πλουτισμένο τὸν Παρνασσό του μὲ ὡραῖα ποιήματα τοῦ εἴδους τῆς Ξανθούλας, τῆς Εὐρυκόμης, τοῦ Ὀνείρου, ὅπου ἡ ἰταλικὴ χάρη γίνεται ἑλληνικὴ μὲ τρόπο ποῦ τὸ ξένο στοιχεῖο συγχωνευμένο θαυμαστὰ δὲν φανερώνεται παρὰ στὸ μάτι τὸ πάρα πολὺ γυμνασμένο. Καὶ στὴν Ἰταλικὴ μορφή τους, ἐνῷ αὐτὴ διατηρεῖ ὅλα τὰ τεχνάσματα τῆς ὑπερβολικὰ καλλιεργημένης ἐκείνης γλώσσας, δὲ σοῦ ἀφίνουν τὴν ἐντύπωση τοῦ ζητημένου, ποῦ χαραχτηρίζει πάρα πολλὰ ἔργα τῶν Ἰταλῶν τῆς ἐποχῆς του. Κατόρθωμα αὐτὸ τῆς θερμῆς ψυχῆς τοῦ Σολωμοῦ, καὶ βέβαια παρὰ σὲ κάθε ἄλλο Ἰταλικὸ ποίημά του τῆς ἐποχῆς ποῦ αὐτοσχεδίαζε στὴ Ζάκυθο, ἁρμόζει σ᾽ αὐτὸ ἡ ὀρθὴ κρίση τοῦ Πολυλᾶ «Ἡ ποίηση τῶν συγχρόνων του Ἰταλῶν, ἂν ἐξαιρεθῇ ὁ Μανζώνης, ὁ ὁποῖος δὲν ἔλαβε ἄξιους συνεργοὺς εἰς τὴν φιλολογικὴν ἀναμόρφωσι, εἶναι ἕνα λαμπρὸ ξανάϋφασμα τῆς λατινικῆς τέχνης. Ὁ ἴδιος ὁ Σολωμὸς ἦταν ὀπαδὸς ἐκείνης τῆς σχολῆς, ὡς πρὸς τὸν χαραχτῆρα τῆς μορφῆς καὶ τοῦ ὕφους· ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν οὐσία φαίνεται μὲς τὰ ποιητικά του ἰταλικὰ δοκίμια ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, μία σεμνότης ὅλη ἑλληνική. Ἀλλ᾽ αὐτὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ φανερωθῇ μὲ ἀνάλογη καθα-

ρότητα, παρὰ σὲ μία γλῶσσα ὡσὰν τὴ δική μας, ἡ ὁποία σώζει ἀκόμη ἀνέγγιχτα τὰ φυσικά της κάλλη».

Στὰ ἐπιγράμματα τοῦ Φραΐζερ καὶ τῆς Alice Ward (1853—54) ἀναγνωρίζεται ὁ ποιητὴς τῆς ἄδολης φιλίας καὶ τῆς ἁγνῆς παρθενίας, αἰσθημάτων ποῦ ἡ προχωρημένη ἡλικία τοῦ ποιητῆ καὶ ἡ σοβαρὴ μελέτη τῆς φιλοσοφίας τῆς Τέχνης ὄχι μοναχὰ δὲν ἐμάρανε καὶ δὲν ἐπείραξε ποσῶς, ἀλλὰ τὰ κατάστησεν ἀϋλότερα, καθαρώτερα, ποιητικώτερα, τόσο ποῦ δὲν ἠμπορεῖς, μάλιστα στὴν παράσταση τῶν παρθένων του, νὰ μὴ θυμηθῇς τὸν ποιητὴ τοῦ Φριδολίνου. Γέροντες Κερκυραῖοι θυμῶνται ἀκόμη αὐτὴ τὴν ἄδολη, ἁγνή, ποιητική του διάθεση, ποῦ ἐξωτερικεύει ἀζήτητα ὁ ποιητὴς καὶ ποῦ ἦταν ἡ ἴδια μὲ τὴν οὐρανικὴ ἡσυχώτατη ἀναγάλλιαση ποῦ ἐπλημμύριζε τὴν ψυχή του θεωρῶντας τὲς ἀσύγκριτες φυσικὲς ὠμορφάδες καὶ τὴ γαλήνη τοῦ οὐρανοῦ τῆς Κερκύρας. Ἡ ἄδολη αὐτὴ διάθεση μπορεῖ νὰ σκεπάσῃ, μοῦ φαίνεται, τὸ ἐλάττωμα ποῦ παρατηροῦσε ὁ Πολυλᾶς στὸ δεύτερο ἀπ᾽ αὐτὰ τὰ ἐπιγράμματα, ὅπου ἡ ὑγεία προσωποποιεῖται ἔξαφνα στοὺς δύο ὕστερους στίχους τῆς στροφῆς.

Αὐτοσχεδίασμα τῆς Ζάκυθος (1818-28) εἶναι καὶ τὸ Πέσιμο τοῦ Ἑωσφόρου. Πλούσιο εἶναι αὐτὸ τὸ Σονέτο γιὰ τὴν ἀντίθεση, πηγὴ λαμπρῆς ὠμορφάδας στὴν Τέχνη ὅταν ἁρμονικὰ ταιριάζει τ᾽ ἀντίθετα ὁ Λόγος καὶ πνέει συμμετρημένο τὸ αἴσθημα. Κόλαση καὶ Παράδεισο, Θεία Δίκη καὶ Εὐσπλαχνία, τὸ πέσιμο τοῦ περήφανου μέσα στ᾽ ἀτελείωτο σκότος καὶ ἡ θλιμμένη Θεὰ μὲ τ᾽ ἀθάνατο ζαφεῖρι, ὁ ξαφνικὸς χαμὸς τῆς ὀμορφιᾶς τοῦ πρώτου

μὲ τ᾽ ἀγριοκοίταμα τοῦ τρόμου, καὶ τῆς ἄλλης τὰ σεμνὰ κρυμμένα στὴ σκέπη καὶ τὸ θεῖο παράπονο, στὰ δύο εἰκονικώτατα μέρη τοῦ λαμπροῦ ποιήματος φαίνονται ἀντίθετα μὲ πολλὴ προσοχὴ μελετημένα καὶ ζυγιασμένα. Καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ Σονέτο εἶναι αὐτοσχεδίασμα.

Ἐξαίρετα ἰδανικεύματα τῆς συγγενικῆς καὶ τῆς φιλικῆς ἀγάπης καὶ ὑμνήματα τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς εἶναι καὶ τὰ ἄλλα δύο τῆς Στυλιανῆς Μακρῆ καὶ τοῦ Στυλιανοῦ Μαρκορᾶ, πλούσια καὶ αὐτὰ ἀπὸ πλαστικὴ φαντασία καὶ ἀπὸ αἴσθημα γλυκὸ καὶ πονεμένο. Ὁ Στυλιανὸς Μαρκορᾶς ἦταν ἀδελφὸς πρωτότοκος τοῦ αἰσθαντικοῦ ποιητῆ τοῦ Ὄρκου καὶ τόσων ἄλλων ὡραίων ποιημάτων, καὶ ἀγαποῦσε κ᾽ ἐκεῖνος τὴν ποίηση καὶ ἔγραφε στίχους, λέγει ὁ Π. Κουαρτάνος, ποῦ ἔλαβαν δίκαιον ἔπαινο ἀπὸ τὸ Σολωμό. Ὁ νέος ἀπέθανε τὴν 17/29 τοῦ Ἀπρίλη 1852 στὲς ἡμέρες τοῦ Πάσχα, ποῦ ὁ Σολωμὸς ἐσυνηθοῦσε νὰ πηγαίνῃ στὴν ἐξοχὴ τῆς Κερκύρας, ἀποφεύγοντας στὴ γαλήνη της τὸν ἀπερίγραπτο θόρυβο, τοὺς κρότους τῶν πυροβολισμῶν καὶ τὸ θέαμα τῆς σφαγῆς τῶν ἀρνιῶν ποῦ βάφει μὲ αἷμα ὅλες τὲς θύρες καὶ τοὺς δρόμους τῆς πολιτείας στὲς χαρμόσυνες ἐκείνες ἡμέρες. Γιὰ τοῦτο λέγει στὸν ὕστερο στίχο τοῦ Σονέτου:

Ἔλειπα καὶ δὲν εἶδα τὸ στερνὸ κλινάρι.

Ἂς μοῦ συγχωρεθῇ ἐδῶ μία παρέκβαση ἱστορικὴ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ποῦ ἄλλοι ἴσως δὲν θὰ φρόντιζαν νὰ κοινοποιήσουν καὶ δὲ θὰ εἶναι ἴσως ἀνώφελη συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν ἔργων καὶ τῶν διαθέσεων τῆς

ψυχῆς τοῦ Σολωμοῦ, καθὼς καὶ τῶν λαμπρῶν ἠθικῶν στοιχείων ποῦ τότε ἐτίμησαν τόσο τὴν Κέρκυρα. Ἡ παράσταση τοῦ ὑπεραισθητοῦ εἰς τὸ Σονέτο δὲν εἶναι κοινοτοπία. Σὲ διάφορα γράμματα τοῦ Ἰακώβου Πολυλᾶ πρὸς τὸ φίλο του Κάρολο Μάνεση τῆς ἐποχῆς τοῦ θανάτου τοῦ Στυλιανοῦ, ὅταν ὁ Πολυλᾶς ἔμενε στὴ Νεάπολη, ὁ Στυλιανὸς ὀνομάζεται συχνὰ «ὁ ἀγγελικὸς νέος», καὶ ὁ Πολυλᾶς σ᾽ αὐτὸ τὸ διάστημα ἐμελετοῦσε κ᾽ ἐσύνθεσε ἕνα Ἐλεγεῖο σὲ δεκαπεντασύλλαβους στίχους, ποῦ δὲ γνωρίζω ἂν σώζεται στὰ ἰδιόγραφά του. Στὰ γράμματα δὲν ὑπάρχει παρὰ ἡ ἰδέα τοῦ σχεδίου καὶ λίγοι στίχοι, καθὼς τὸ μαρτυροῦν τὰ ἀκόλουθα: «Ἀνάμεσα σ᾽ ἄλλα ἐπρώτευε ἡ ἐλπίδα νὰ σοῦ κοινοποιήσω τὸ Ἐλεγεῖο ὁποῦ ἔχω σκοπὸ ν᾽ ἀφιερώσω εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἀγγελικοῦ φίλου σου. Ἕως τὴν ὥρα δὲν ὑπάρχει στὴν ψυχή μου παρὰ ἕνα ἄμορφο σχέδιο, ὁποῦ ἐσὺ καὶ ὅποιος καθὼς ἐσὺ τὸν ἀγάπησε, ἤθελε τὸ καλοδεχθῇ. Εἰς ἕνα ὅραμα, ἐκεῖνος ὁποῦ γράφει βρίσκεται εἰς τὸ Κοιμητήριο καὶ ξάφνου ἀκούει:

Εὗρες τὸν τάφο ποῦ ἀγαπᾷς καὶ τίμησέ τον δάκρυα.
Ζῶντας ὅπου σ᾽ ἀγάπησε τὸ δάκρυ σου γυρεύει,
Τὸ δάκρυ σου ποῦ τοὔλειψε στὴν κλίνη τοῦ θανάτου.

Ὑπακούοντας ἐρευνᾷ τοὺς τάφους καὶ βρίσκει ἀνάπαντεχα τ᾽ ὄνομα τοῦ..... Εἰς τὰ λόγια ὁποῦ ἐκεῖνος ὁποῦ γράφει στρέφει πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὴν ἀπόκριση τοῦ πνεύματος θέλει περιέχεται ἡ οὐσία τοῦ

Ἐλεγείου». Στὸ χρόνο τὸ ποίημα ποῦ ἐδοξολογοῦσε τὴ μνήμη τοῦ «ἀγαθοῦ Νέου» ἦταν τελειωμένο. Σ᾽ ἄλλο γράμμα ὁ Πολυλᾶς, ἐξηγῶντας τοῦ Μάνεση ἕνα μέρος του, γράφει· «Ὅσο γιὰ τὸν τρίτο στίχο, ἰδοὺ τὸ νόημά του· «Δὲν ἄφησα χνάρι στὴ ζωή, δὲν ἠμπόρεσα νὰ κάμω τίποτε γιὰ τὴν πατρίδα μου». Εἶναι αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς πόθους τῆς ψυχῆς του, καθὼς τὸ ἐκφράζει τὸ *ἂχ!* Τὸ ὑψηλὸ θέαμα ἐκείνου τοῦ καθαροῦ ἐνθουσιασμοῦ εἶναι ἡ χρυσὴ πύλη ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὸ πνεῦμα τοῦ Νέου ξανοίγει τὸ λαμπρὸ μέλλον, πρὸς τὸ ὁποῖον εἶναι ἤδη κινημένος ἕνας λαός, ἀφοῦ μία φορὰ ἔφθασε ν᾽ ἀγαπήσῃ τὸ καλὸ καθ᾽ ἑαυτό, ἀπολύτως, δίχως ν᾽ ἀποβλέπῃ σὲ κανένα κοσμικὸ τέλος.»

Ὁ Σολωμὸς εἶχε στενὴ καὶ παλαιὰ φιλία μὲ τὸν πατέρα τοῦ Στυλιανοῦ. Μαρτυροῦν τὴ θερμότητά της δύο ὡραῖα γράμματά του στὸν ἴδιο γραμμένα ἀπὸ τὴν Κέρκυρα τὸ 1830 καὶ 1831. Κατέχω καὶ ἀπ᾽αὐτὰ ἕνα ἀντίγραφο καὶ μὲ τὴν ἄδεια τοῦ κ. Γ. Μαρκορᾶ εἶχα καταχωρίσῃ στὴν Ἑστία σχεδὸν ὅλο τὸ δεύτερο καὶ μέρος τοῦ πρώτου. Συμπληρώνω ἐδῶ τὴ δημοσίευση τοῦ πρώτου παραλείποντας μόνο ἕνα ἀσήμαντο μέρος του. Εἶναι χαραχτηριστικώτατο. Τὸ κωμικὸ πρόσωπο ποῦ μελετιέται στὸ τέλος εἶναι ὁ Ροΐδης. «Ἀγαπητέ μου Γεώργιε! Νὰ μὴ μ᾽ εὐχαριστήσουν τὰ νέα σου; Παραμύθια! παραμύθια! Τὰ διάτρεξα μάλιστα μὲ τὰ μάτια ἀχόρταγα, καὶ τὰ διάβασα μ᾽ ἐκείνη τὴν εὐχαρίστηση ποῦ διαβάζει κανεὶς ἕνα λαμπρὸ βιβλίο τυπωμένο μὲ καθαρώτατους χαραχτῆρες, καὶ ἔτσι θὰ κάνω πάντα. —Ἐκεῖνο τὸ παιδάκι μὲ τ᾽ ὡραῖο καὶ τολμηρὸ

κεφάλι (ἴσως ἐννοοῦσε τὸ Στυλιανὸ) τὸ καρτεροῦσα ἀπὸ μέρα σὲ μέρα στὴ σκοτεινὴ φωλιά μου καὶ μ᾽ ἐγέλασε εὐχάριστα ἡ ἐλπίδα· μ᾽ ἀρέσει ὅμως νὰ πιστεύω πῶς δὲ θὰ θελήσῃ νὰ μὲ γελάσῃ μία ἄλλη ποῦ θρέφω γι᾽ αὐτό. Μοῦ εἶναι γι᾽αὐτὸ ἐγγυητὴς ἐκείνη ἡ φυσιογνωμία του καὶ ἡ ἀνατροφὴ ποῦ σεῖς θὰ ξέρετε νὰ τοῦ δώσετε. Μόλις ξανάρθῃς ἐδῶ (ἄχ! ἂς εἶναι γλήγορα!) αὐτὸς καὶ ἡ Ἑλενίτσα θἄρθουν ἐδῶ σ᾽ ἐμένα καὶ θαύρουν καὶ ἄλλα παιδάκια, καὶ θὰ χορέψουν ὅλα καὶ θὰ κάμουν τρέλλες ὅσες θελήσουν, κ᾽ ἐγὼ στὴ μέση τους!

Καὶ σὺ τί κάνεις; Γράφεις τίποτε; Εἶναι γλυκὸ στὴν ἡσυχία τοῦ μικροῦ δωματίου του νὰ φανερώνῃ κανεὶς ὅ,τι μέσα λέγει ἡ καρδιά. Ὡς καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ἐπαίνου, ὅταν παρουσιάζεται ὑπερβολικά, ταράζει ἐκείνη τὴν ἡδονὴ καὶ κάποτε σπρώχνει καὶ στὸ χειρότερο. Αὐτὴ ἡ ἡδονὴ πρέπει νὰ εἶναι καθαρή. Πόσο χαίρομαι ποῦ δὲ σὲ βασανίζει ὁ στοχασμὸς κανενὸς ***νέου εἴδους.*** Ἐ! καϋμένοι ἐμεῖς! Ἂν ἡ φύση θελήσῃ, ἡ δουλειὰ θὰ πάῃ καλά· ἂν ὄχι, ὅσο κι᾽ ἂν ἀλλάζῃ δρόμο κανείς, δὲ θ᾽ ἀλλάζῃ παρὰ τρόπο παραδαρμοῦ. Ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται στὴν περίσταση ἐκείνου τοῦ λαμπροῦ ἀνθρώπου ποῦ προσπαθοῦσε νὰ προφέρῃ γιὰ τὸ στίχο του τὴ λέξη Ciancie, καὶ δὲν εὕρισκε τρόπο· ἔλεγε πάντα Zianzie, ἂν καὶ εἶχε μείνῃ μία δεκαριὰ χρόνια στὴν Τοσκάνα. Καταλαβαίνοντας ἀπὸ τὰ γέλοια τῶν ἄλλων πῶς δὲν ἐπήγαινε καλά, ἐδοκίμασε ἄλλο δρόμο καὶ εἶπε Zianze. Καθὼς ὅμως αὔξαιναν τὰ γέλια, ἐδοκίμασε μὲ μεγαλίτερη δύναμη τὸ Ἀκρωτῆρι τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ εἶπε Zanzie.

Ἐπνιγαν τὰ γέλια τοὺς φίλους καὶ ὁ καϋμένος ἐκατάλαβε ποῦ ἐπήγαινε ἀπὸ κακὸ σὲ κακό. Κάνει τὴν ὕστερη δύναμη (δὲν τοῦ ἀπόμεινεν ἄλλη, καθὼς βλέπεις) καὶ μὲ πρόσωπο ἀχνὸ ἐφώναξε Zanze. Καὶ ἀκολουθάει αὐτὸς νὰ τὸ λέῃ καὶ οἱ ἄλλοι νὰ γελοῦν.»

Τὴν ἡμέρα τῆς κηδείας τοῦ Σολωμοῦ ὁ Γεώργιος ἐξεφώνησε στὸ νεκρό του ἕναν σύντομον ἀλλ' ὡραῖον ἐπιτάφιο λόγο.

*

Ἄξιο τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος τοῦ Σολωμοῦ εἶναι καὶ τὸ Σονέτο στὸ Φόσκολο μὲ τὸν πόνο τῆς ὠρφανεμένης πατρίδας καὶ μὲ τὴν ὕστερην εὐχή του. Ἀπομένουν τέσσερα ἀξιόλογα ποιήματα τῆς πρώτης νεανικῆς ζωῆς τοῦ Σολωμοῦ στὴν Κρεμώνα, ὅπου ἐσπούδαζε, γιὰ νὰ φθάσουμε στὰ λίγα ἀλλὰ πολὺ σημαντικὰ τῆς ὥριμης τέχνης του. Φαίνεται λαμπρὰ καὶ σ' αὐτὰ ἡ πάντα εὑρετικὴ φαντασία του, πρόθυμη πάντοτε νὰ ὑπηρετήσῃ ἁρμονικὰ τὸ λογισμὸ ποῦ σηκώνεται στὸν αἰθέρα τῶν θείων ἰδεῶν. Ἦταν 15—18 χρονῶν καὶ ἦταν ἀπὸ τότε τολμηρὰ τὰ λυρικά του πετάγματα ποῦ ἐπρομηνοῦσαν τὸν ὑψηλὸ συνθέτη τοῦ Ὕμνου καὶ τῆς Μοναχῆς. Ἡ τάση πρὸς τὸ ὕψος τῶν θρησκευτικῶν νοημάτων φαίνεται δυνατὴ ἀπὸ τότε. Μὲ τὸν «Κατασκευαστὴ τῶν ὀργάνων» πῶς μᾶς πετᾷ μονομιᾶς καὶ πῶς μᾶς βαστᾷ ἀβίαστα ἀπὸ τὸν πρῶτο ὡς τὸν ὕστερο στίχο στὴ θεϊκὴν ἁρμονία τῶν ἄστρων! Καὶ πῶς μαζί του λησμονῶντας ὁλότελα τὸ βαρύ μας σῶμα, ἐλαφροκίνητοι στὰ φτερὰ τῆς ζωντανῆς πλαστικῆς φαντασίας διαβαίνουμε τὸν ἴδιον αἰθέρα

στοὺς μυστικοὺς ὕμνους τοῦ «Λειτουργοῦ τοῦ Ὑψίστου γιὰ πρώτη Λειτουργία!» Καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ μὴ κινήσῃ τὸ θαυμασμό μας μπροστὰ στὴν τρυφερὴν ἀκόμη ἐκείνην ἡλικία του ἡ Ὠδὴ γιὰ πρώτη Λειτουργία, ποῦ μᾶς φανερώνει εὐθὺς ἀπὸ τὴν πρώτη στροφή της πόσο οἰκειωμένος ἦτο βέβαια ἀπὸ πολὺ πρὶν μὲ τὸ ὕψος τῆς Ἑβραϊκῆς Γραφῆς. Σ' αὐτὴ τὴν ᾠδὴ ἐδιατήρησα ὅσο μποροῦσα στὴ μετάφραση τὸ μέτρο τοῦ πρωτοτύπου μὲ ὅλες τὲς ὁμοιοκαταληξίες του, μακραίνοντας μόνο τέσσερους ἀπὸ τοὺς στίχους κάθε στροφῆς, ποῦ δίχως αὐτὸ γιὰ τὸ μεγαλίτερο μάκρος τῶν λέξεών μας ἡ δὲ θὰ ἦτο κατορθωτὴ ἡ μετάφραση ἢ δε θὰ εἶχαν τὸ βάρος τοῦ πρωτοτύπου. Ἀπὸ τὴν πλούσια, ζωντανή, θερμὴ ἀλλὰ καὶ ἥσυχη καὶ γαληνὴ ἐντύπωση τῶν στροφῶν αὐτῆς τῆς ᾠδῆς ποῦ δείχνουν σημαντικὰ ἀπὸ τότε πῶς ὁ ποιητὴς ἦταν γεννημένος γιὰ τὲς ὑψηλὲς σφαῖρες τῆς Τέχνης, «πόσο εὔκολα ἐπετοῦσε στὰ ὕψη, πόσο ἐλεύθερα ανάπνεε εἰς αὐτά», ἠμποροῦμε ὡραῖα νὰ περάσουμε στὰ σημαντικώτερα ἔργα τῆς ὑστερινῆς του δεκαετίας, ὥστε νὰ φανῇ ὅτι ἡ μετάβασή του ἀπὸ τὴν ἐνστιγματικὴν ἔμπνευση στὴν ὑψηλὴ σφαῖρα τῶν γερμανικῶν θεωριῶν τῆς ἀρχῆς τοῦ περασμένου αἰῶνος ἔγινε φυσικὰ καὶ ἀβίαστα.

*

Πολὺ μεγάλο εὐτύχημα ἐστάθη γιὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ γεννηθῇ ἕνας ποιητὴς τόσο μεγάλος καὶ βαθὺς στὰ πρῶτα πατήματά της στὸ δρόμο τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ πολὺ μεγαλήτερο δυστύχημα ὁ χαμὸς τῆς διαλεχτότε-

ρης ἐργασίας του. Τὰ πολὺ λίγα δυστυχῶς ποιητικὰ ἔργα τῆς ὕστερινῆς ἐποχῆς του, οἱ λίγες σελίδες τῶν στοχασμῶν του καὶ οἱ οὐσιαστικώτατες σελίδες τῶν προλεγομένων τοῦ Πολυλᾶ εἶναι βέβαια ἀρκετὰ νὰ μᾶς δείξουν ὡς ποῦ ἀνέβαιν᾽ ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα. Ἂν ὅμως ἐσώζονταν ὅλα ὅσα στοὺς ὕστερους χρόνους του εἶχε προφθάσῃ νὰ καταστρώσῃ, ἂν οἱ φίλοι του καὶ αὐτοὶ εἶχαν φροντίσῃ νὰ μᾶς παραδώσουν σὲ τόμους ὁλόκληρους τοὺς θησαυροὺς ποῦ «πλουσιοπάροχα ἐκεῖνος ἐχάριζε στὸ νοῦ καὶ στὴν καρδιὰ ὅσων εὐτύχησαν νὰ τὸν πλησιάσουν», ὥστε νὰ ἔχουμε σήμερα ὡσὰν σ᾽ ἕνα σύστημα ὅλο τὸ πλούσιο καὶ βαθὺ καὶ μεγάλο ἐκεῖνο οἰκοδόμημα, τί εὐτυχία θὰ ἦταν ἐκείνη! Μοῦ φαίνεται νὰ βλέπω σὰν ὄνειρο κόσμου ἰδανικοῦ, ἀντὶ τῆς σύγχυσης, τῆς τύφλας, τοῦ χωρισμοῦ σὲ χίλια κομμάτια ποῦ χαραχτηρίζει σήμερα αὐτὸ τὸ δυστυχισμένο ἔθνος σ᾽ ὅλα τὰ οὐσιαστικώτερά του ζητήματα, νὰ βασιλεύῃ ἡ Τάξη καὶ στοὺς στοχασμοὺς καὶ στὲς πράξες. Μοῦ φαίνεται νὰ βλέπω πῶς φωτισμένοι ἀπὸ λάμψη καθαρώτατου ἥλιου, ὡδηγημένοι ἀπὸ φῶς ἀληθινῆς ἔμπνευσης καὶ σοφίας ἀληθινῆς, θὰ ἐρρίχναμε κἂν τώρα ἢ θ᾽ ἀρχίζαμε νὰ ρίχνουμε στερεὰ τὰ θεμέλια τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς, ποῦ μόνη μπορεῖ νὰ μᾶς φέρῃ στὸ πλήρωμα τοῦ προορισμοῦ μας. Ἡ δυστυχία τοῦ μικροῦ καὶ ὅμως πάντα μεγάλου αὐτοῦ ἔθνους δὲν περιγράφεται. Θὰ ἔλεγες βλασφημῶντας πῶς μία ἄσπλαχνη μοῖρα δὲν ἐκουράσθηκε ἀκόμη νὰ τοῦ ρίχνῃ ἐμπρός του τὰ φοβερώτερα ἐμπόδια, μὲ τὸ σατανικώτερο γέλιο. Αὐτὴ ποῦ ἐγέννησε στὴν κρισιμώτερη στι-

γμὴ τῆς σπαραγμένης ζωῆς του ἕναν Καποδίστρια κ᾽ ἕνα Σολωμό, αὐτὴ ἡ ἴδια κόβει ἀνελεήμονα καὶ τῶν δύο τὸ ἔργο πρὶν προφτάσουν νὰ τὸ στήσουν ἀκλόνητο, πρὶν προφτάσουν νὰ θεμελιώσουν τὸ μέλλον μας καὶ δὲν ἀφίνει παρὰ λίγα θλιβερά του συντρίμματα.

Γιὰ τὸν πρῶτο δὲν εὑρέθηκε ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος νὰ δείξῃ στὸ ἔθνος μὲ δύναμη τοὺς μεγάλους σκοποὺς ποῦ ἐμελετοῦσε τὸ φωτισμένο πνεῦμα μέσα στὸ πυκνὸ σκοτάδι ποῦ ἀπὸ παντοῦ τὸν τριγύριζε. Ἀλλὰ τυχερώτερος σ᾽ αὐτὸ ἐστάθη ὁ δεύτερος καὶ μαζύ του τὸ ἔθνος. Μὲ τὸ μέγα ὄνομά του θὰ συμβαδίσῃ ἀχώριστα πάντα στὴν ἀθανασία τῶν αἰώνων καὶ τ᾽ ὄνομα τοῦ ἐξόχου Κερκυραίου ποῦ μὲ λίγα κι᾽ αὐτός, ἀλλ᾽ ἀρκετὰ καὶ σημαντικὰ ἐξηγήματα, ὅλος γεμάτος ἀπὸ τὸ πνεῦμα του, καὶ ἀπὸ τὲς ἰδέες καὶ ἀπὸ τὰ αἰσθήματα ποῦ ἐμψυχώνουν τὴν πνευματική του ζωή, μᾶς ἄφησε ὅσα κἂν ἀρκοῦσαν γιὰ νὰ μὴ μένῃ στὸ σκότος γιὰ πάντα ἐκεῖνο τὸ ἔργο. Ἐπαρατήρησε κἄποιος, εἶναι ὀλίγος καιρός, ὅτι ἀπὸ εἴκοσι χρόνια κ᾽ ἐδῶ ἐξαναφάνηκε μία κἄποια ζωὴ στὴν ἑλληνικὴ τέχνη καὶ στὸν ἑλληνικὸ στοχασμό, καὶ αὐτὴ τὴ ζωὴ τὴν ἐγέννησε ἡ προσοχή, πρώτη φορὰ γυρμένη στὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ. Ἐπαρατήρησε ἀκόμη πῶς οἱ παραστάτες αὐτῆς τῆς ζωῆς ἔπεσαν κατὰ τὸ πατροπαράδοτο σύστημα σὲ μίαν ἄκρα διχόνοια. Ἐπιάστηκαν ὅλοι σὲ πόλεμο· ἕνα μονάχο ὄνομα ἔμεινε σεβαστὸ σταθερὰ ὡς τὸ τέλος μ᾽ ὅλα τὰ ἀνομοιότατα στοιχεῖα ποῦ ἐπάλευαν, τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. Ἡ παρατήρηση μοῦ ἐφάνη ἀλη-

θινὴ καὶ πολὺ σημαντικὴ καὶ γιὰ τοῦτο τὴ σημειώνω. Προβάλλει κατόπι της εὐθὺς τὸ ἐρώτημα πῶς ἐξηγεῖται τοῦτο τὸ σέβας. Ἐνοήσαμε τάχα καὶ εἴδαμε σ᾽ ὅλο τὸ φῶς της τὴν ἰδέα ποῦ παρασταίνει ὁ Σολωμός; Δὲν τὸ πιστεύω. Θαμποβλέπουμε ὅλοι, καὶ ἂν δὲν ἐθαμποβλέπαμε, δὲ θὰ εἴχαμε μεταξύ μας διχόνοια, δὲ θὰ ἦταν οἱ χωρισμοί μας οὐσιαστικοί, θὰ εἴχαμε κατορθώσῃ σὲ τόσα χρόνια νὰ ἔχουμε μεταξύ μας κάποιαν ἑνότητα καὶ σὲ μικρὲς καὶ σὲ μεγάλες ἰδέες, καὶ δὲ θ᾽ ἀκολουθοῦσε ἡ σύγχυση καὶ ἡ ἀταξία ποῦ βασιλεύει, δὲ θὰ ἐχύνονταν ἴσως καὶ τὸ αἷμα ποῦ τώρα ὕστερα τόσο ἄδικα ἐχύθηκε μέσα στὸ ἐλεύθερο κέντρο τοῦ ἐλευθέρου κράτους μας.

Θὰ ἐπιθυμοῦσα ἐγὼ καὶ γιὰ τοὺς δύο μεγάλους φωστῆρες ποῦ ἐμελέτησα νὰ βρεθοῦν ἄνθρωποι νὰ τοὺς στήσουν ὄχι πέτρινους ἀνδριάντας, ἀλλά, μ᾽ ὅσα μέσα καὶ βοηθήματα μᾶς ἀπόμειναν, νὰ βγάλουν στὸ φῶς ὅλο, ἂν εἶναι δυνατόν, τὸ σύστημα τῶν στοχασμῶν ποῦ ἐστάθηκαν τῶν ἔργων τους ἡ ψυχή, καὶ νὰ τὸ προσφέρουν στὴ λατρεία μας. Θὰ ἦταν ἀρκετὸ αὐτό, νομίζω, νὰ σκορπίσῃ τὲς θανατερὲς πνοὲς ποῦ μᾶς ἔρχονται ἀπ᾽ ἔξω κ᾽ ἐμεῖς τυφλοὶ τὲς δεχόμαστε, νὰ δώσῃ ἕνα δρόμο κοινὸ σ᾽ ὅλα τὰ πνεύματα, νὰ στήσῃ τὸ ἠθικὸ θεμέλιο ποῦ μόνο ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ στὸ πλήρωμα τοῦ προορισμοῦ μας. Ἔθνος ποῦ δὲ γνωρίζει ἀκόμη ποιὰ εἶναι τὰ ἀληθινὰ θεμέλια τῆς ἀγωγῆς του, δὲν εἶναι παρὰ συμμάζωμα τυφλῶν, καὶ αὐτὰ τὰ θεμέλια δὲν τὰ δείχνουν στὰ ἔθνη παρὰ οἱ ἀληθι-

νοί τους Μεγάλοι, ἂν αὐτὰ εὐτύχησαν νὰ τοὺς ἔχουν.

*

Δὲν εἶναι ὁ τόπος ἐδῶ παρὰ μὲ λίγα ἀλλά, ἂν δυνηθῶ, φωτεινὰ σημεῖα νὰ σπρώξω καὶ νὰ θαρρύνω καὶ ἄλλους στὸ ξετύλιγμα τῶν ἰδεῶν, ποῦ ἐμελέτησα παραπάνω. Ὁ Σολωμός, πρῶτα ἀπὸ φυσική του κλίση, κατόπι μὲ θεληματικὴ δυνατὴ μελέτη, ἀγάπησε, ἐλάτρευσε, ἀφιερώθηκε ὅλος σ᾽ ἕνα σύστημα, ὅπου ἔφερναν ὅλον σχεδὸν τότε τὸν κόσμο τῆς Εὐρώπης οἱ δυνατοὶ πόθοι καὶ ἡ πίστη σ᾽ ἕνα μέλλον ἄξιο τῆς ἰδέας ποῦ παρασταίνουν τὰ διάφορα ἔθνη. Ἦταν ἡ ἐποχὴ ποῦ ἀνθοῦσε στὴν Ἰταλία ὁ Μαντζώνης καὶ ὁ Ροσμίνης, στὴ Γερμανία ὁ Σίλλερ, ὁ Γκαῖτε ὁ Ἔγελος. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἐπίστευε στὸ πνεῦμα καὶ στὴν Ἀλήθεια, ὅσο ἡ σημερινὴ δὲν πιστεύει καὶ τὴν ἀρνεῖται. Ἐβασίλευε τότε ὁ Χριστός, σήμερα βασιλεύει ὁ σκεπτικισμὸς καὶ ἡ ἄρνηση τοῦ Πιλάτου. Ἄλλα ἔθνη, ἂν ἄφησαν ἐκείνη τὴ πίστη, εἶχαν τὸ λόγο τους· τὴν ἀντικατάστησαν μὲ μίαν ἄλλη, μ᾽ ἕναν ἄλλο φλογερώτατο ζῆλο, τὸ ζῆλο τοῦ κύκλου τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, ποῦ ἐνεργεῖ χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ γιὰ νὰ προετοιμάσῃ ἕναν πλουσιώτερο καὶ δυναμωμένον ἰδανισμὸ γιὰ τὸ μέλλον. Γιὰ μᾶς ὅμως καὶ κάποια ὅμοια μας ἔθνη ἡ φιλοσοφικὴ ἀπιστία ἐστάθη θάνατος, ὄχι ζωή.

Ἡ ποίηση τοῦ Σολωμοῦ εἶναι ἀπὸ τὴν πρώτη ἐποχή, ποῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν τρυφερὴν ἡλικία δεκαπέντε ἴσως χρονῶν, ὡς τὴν ὕστερη τῆς ζωῆς του, ὅλη ἰδανιστική, ἂν στοχασθοῦμε ἰδίως τὰ σοβαρά του ποιήματα. Ἡ διαφορὰ τῶν πρώτων ἔργων του ἀπὸ τὴν ἐποχὴ

τῆς ὕστερινῆς ἐργασίας τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων εἶναι ὅτι στὰ πρῶτα ὁ στοχασμὸς ἐνεργοῦσε ἐνστιγματικὰ ἀπὸ φυσικὴ κλίση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ λογισμοῦ· κατόπιν αὐτὴ γίνεται συνειδητικὴ καὶ ἀναπαύεται καὶ δυναμώνεται σ᾽ ἕνα σύστημα, καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν καθαρισμένη ἀλλ᾽ ὄχι καὶ οὐσιωδῶς ἀλλαγμένη διάθεση βγαίνουν πλάσματα σωματοποιημένα μὲ δύναμη πλαστικὴ ἀκατάφθαστη, ἀλλὰ πολὺ ἀϋλότερα ἀπὸ τὰ πρῶτα. Ὁ ποιητὴς δὲ θέλει πλέον νὰ παραστήσῃ τὸ πνεῦμα ὅπως αὐτὸ μᾶς φανίζεται στὴ φύση, δὲν παίρνει τὸ κίνημά του ἀπὸ τούτην, ἀνεβαίνει σ᾽ ἕναν κόσμο ἰδεῶν καὶ ἔχει τὴ δύναμη νὰ τὸν σαρκώσῃ τόσο δυνατά, ὥστε νὰ φαίνεται κόσμος πραγματικώτατος ἐνῷ εἶναι ἰδανικώτατος σὲ βαθμὸ ποῦ πολὺ σπάνια βρίσκεται σ᾽ ὅλη τὴν παγκόσμια ποίηση. Στὴν Αὐγοῦλα, στὴν Τρελλὴ Μάνα, στὸ Λάμπρο, στὸν Ὕμνο, σ᾽ ὅλα τὰ μικρὰ καὶ μεγάλα ποιήματα τῆς πρώτης ἐποχῆς, εἶναι ἰδανοποιημένη ἡ Φύση, στὰ ὕστερώτερα εἶναι παντοῦ ἡ Ἰδέα φυσικοποιημένη ἂν μοῦ συγχωρηθῇ ἡ λέξη, πλαστικώτατα, εἶναι κόσμος ἀσύγκριτα ἀνώτερος, ἀκατάφθαστος, καὶ ἡ ἀξία τοῦ Σολωμοῦ στέκει ὅλη σὰν τεράστια πλαστικὴ δύναμη ποῦ κατορθώνει νὰ τὸν κάμῃ ἀλησμόνητο καὶ σὲ μᾶς, μ᾽ ὅλη τὴν ὁλωσδιόλου ρεαλιστικὴ σημερινή μας διάθεση. Ἡ Φραγκίσκα Φραΐζερ, ἡ Ροδόσταμο, ἡ Μάρθα, ὁ νέος Ἄγγλος τοῦ Πόρφυρα εἶναι ἰδέες, εἶναι ἄλλου κόσμου ὄντα, τελείως ὑπεραισθητά, καὶ ὅμως τόσο δυνατὰ ἀγαπημένα καὶ λατρευμένα ἀπὸ τὸν ποιητή, ὥστε εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ τ᾽ ἀγαπήσουμε καὶ νὰ μὴ

τὰ λατρεύσουμε μ᾽ ἄλλη τόση θέρμη κ᾽ ἐμεῖς, ὅσο κι᾽ ἂν εἶναι τὸ ρεῦμα ποῦ σήμερα μᾶς τραβάει σ᾽ ἀντίθετο δρόμο. Τὸ μεγαλύτερο καὶ δυνατώτερο ἀπ᾽ ὅλα αὐτὰ τὰ ἰδανικὰ πλάσματα εἶναι ἡ Ἀναστημένη Ἑλλάδα, ἀληθινὴ Θεά, ποῦ ὅσο κι᾽ ἂν θέλουν νὰ τὴ δέσουν μὲ τὴν πραγματικὴν ἱστορία τὰ «μεγαλόψυχη στὸν πόνο καὶ στὴ δόξα», καὶ τὰ «φύλλα τῆς Λαμπρῆς καὶ φύλλα τοῦ Βαγιῶνε» μένει πάντα στὸ «πανέρμο της δάσος», ἰδανικὸ ἀκατάφθαστο. Ἀντίκρυσε τοῦτο τὸ πλᾶσμα μὲ τὴν Ἐλευθερία τοῦ Ὕμνου. Ἡ Ἐλευθερία τοῦ Ὕμνου δὲν εἶναι καθαυτὸ ἡ Ἐλευθερία, ἀλλὰ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐλευθερία, ἢ καλήτερα ἡ ἐλευθερωμένη, ἡ ἀναστημένη Ἑλλάδα, καὶ ὁ ποιητής, πρέπει νὰ τὸ παρατηρήσουμε, ὁ ποιητής, ποῦ ἀκόμη ἐνεργοῦσε ἐνστιγματικῶς, δὲν ἀνανοήθηκε τὴν σημαντικὴν αὐτὴν ἔνσταση, ποῦ μποροῦσε νὰ τοῦ γίνῃ.

Ὄχι ἡ Ἐλευθερία, ἀλλὰ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐλευθερία βγαίνει ἀπὸ τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων, ὅπου ἦταν θαμμένη ἀπὸ αἰῶνες. Ἡ Ἀναστημένη Ἑλλάδα εἶναι καὶ αὐτή, ἡ Ἀναστημένη Ἑλλάδα εἶναι καὶ ἡ Μεγαλόψυχη Μητέρα τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων, καὶ ὅμως πόση διαφορὰ ἀπὸ τὴ μία στὴν ἄλλη. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ ἰδανοποιημένη ἱστορικὴ Ἑλλάδα, ἡ τρομερὴ κόψη τοῦ σπαθιοῦ της, τὸ μάτι ποῦ μὲ βιὰ μετράει τὴ γῆ, τὸ μεγάλωμά της σὰν τὸν πύργο τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ὅλα χωρὶς ἐξαίρεση τὰ θαυμαστὰ τῆς φαντασίας ἐφευρήματα ποῦ παρασταίνουν τὴν τρομερὴ δύναμή της εἶναι στενώτατα δεμένα μὲ τὴν πραγματικὴν ἱστορία, δὲν εἶναι ὑπερβολή, εἶναι ἡ πραγμα-

τικὴ ἱστορία, ἢ γενικώτερα, ἡ Φύση ἰδανοποιημένη. Ἀλλὰ ἡ Μεγαλόψυχη Μητέρα εἶναι Ἰδέα καθαρή, εἶναι τὸ Μέλλον, ὄχι τὸ Μέλλον ποῦ ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ ὑπάρξῃ, ἀλλὰ ὁ Θεός, τὸ Ἀπόλυτο, ποῦ λατρεύουμε ὄχι μ' ἐλπίδα νὰ γίνουμε κ' ἐμεῖς Ἀπόλυτοι καὶ Θεοί, ἀλλὰ γιατὶ χωρὶς αὐτὴ τὴ λατρεία δὲν ἠμποροῦμε νὰ μὴ ξαναπέσουμε στὴ ζωϊκή μας κατάσταση.

Ὁ Σολωμός, ἐμαρτυροῦσε ὁ ὅσο καὶ ὁ Πολυλᾶς ἐπιστήθιος φίλος του Πέτρος Κουαρτάνος, ἔλεγε κάποτε. Se non c' è Dio, che c' è dunque? Ἂν δὲν ὑπάρχει Θεός, τί λοιπὸν ὑπάρχει; Ἀξιομνημόνευτα λόγια, ποῦ συγκεφαλαιώνουν ὅλη τὴ βλέψη του, ὅλη τὴν πίστη του ἢ τὴ φιλοσοφία του. Ἀπὸ τὴν Ὠδή του γιὰ πρώτη Λειτουργία, γραμμένη σὲ τόσο τρυφερὴ ἡλικία, βλέπει κανεὶς τὴν ψυχὴ ποῦ προχωρῶντας στὸ ξετύλιγμά της δὲν ἠμποροῦσε νὰ μὴ φθάσῃ στὸν Ἀπόλυτον Ἰδανισμό, ὅπου καὶ ἀναπαύθηκε. Τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐννοηθῇ χωρὶς τὲς Ἰδέες: se non c' è Dio, che c' è dunque? Αὐτὸ ἔβλεπε πάντα ἀπὸ φυσικὴ κλίση ὁ νοῦς του, αὐτὸ βλέπει καθαρώτερα καὶ μὲ ἐπιστημονικὴ συνείδηση στοὺς χρόνους τῆς διαμονῆς του στὴν Κέρκυρα. Ὁ κόσμος εἶναι ἡ ὕπαρξη τῆς Ἰδέας, ἡ Ἰδέα γίνεται κόσμος, ὑπάρχει στὸ πεπερασμένο, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸ ξεπεράσῃ μὲ θρίαμβο. Αὐτὸς ὁ θρίαμβος, αὐτὴ ἡ Ἐλευθερία εἶναι τὸ Ἄπειρο. Ἀποστολὴ τῆς Τέχνης εἶναι νὰ παρατηρήσῃ τοῦτον τὸν θρίαμβο ἐκεῖ ποῦ αὐτὸς τελεῖται, στὸ κορυφαῖο ἀπὸ τὰ φυσικὰ πλάσματα, τὸν Ἄνθρωπο. Ὁ θρίαμβος ὑποθέτει τὴν πάλη, καὶ γιὰ νὰ εἶναι ἀληθινὸς τὰ ἐναντιώματα πρέπει νὰ φθάσουν

στὸ ἄκρο. Ὁ θρίαμβος δὲ φανερώνεται παρὰ μέσα στὸ πάθος. Δύναμες ἐξωτερικὲς ποῦ βρίσκουν, ἀνταπόκριση στὲς ἐσωτερικὲς τῆς ψυχῆς ἐνεργοῦν ἀκούραστα νὰ τὴ ρίξουν στὸ βάραθρο. Αὐτὴ ἡ ἰδέα πιάνεται μὲ τὴ Μοῖρα τῶν ἀρχαίων ἢ τὴν Ἀνάγκη. Ἀκούραστη καὶ ἄφευχτη πολεμάει ἐκείνη τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὸν τρόπο νὰ τὴ νικήσῃ. Ἡ δύναμή της φθάνει ὡς τὴν τέλεια καταστροφή του, ποῦ αὐτὸς δὲν ἠμπορεῖ ν᾽ ἀποφύγῃ, ἀλλ᾽ ἀπὸ τὴν καταστροφή, ἂν ἡ ἠθικὴ ἀντίσταση ἔμεινε σταθερὴ ὡς τὸ τέλος, βγαίνει ἡ ζωή, βγαίνει τὸ πνεῦμα ἐλεύθερο. Αὐτὲς τὲς ἰδέες εὗρηκε ὁ Σολωμὸς στὰ αἰσθητικὰ συγγράμματα τοῦ Σίλλερ, ὅπου τοῦτος ἀναχωρῶντας ἀπὸ τὸν Κάντ, ἀλλὰ μὲ τὴ βαθειὰ ἐνόραση ποῦ εἶχε τῆς τέχνης του σπῶντας τὸ φραγμὸ τοῦ ὑποκειμενισμοῦ, ἔγινε κατὰ τὸν Ἔγελο πρόδρομος τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἰδανισμοῦ ποῦ ἐστήθηκε ἀργότερα ὄχι μόνο στὴ θεωρία τῆς Τέχνης ἀλλὰ καὶ σ᾽ ὅλη τὴ φιλοσοφικὴν ἐπιστήμη.

Κατ᾽ αὐτὴ τὴ θεωρία τὸ ἀληθινὸ ποίημα εἶναι στὸ βάθος του παράσταση τοῦ ὕψους τῆς ψυχῆς, «θρίαμβος τοῦ λόγου ἀπάνου στὴ δύναμη τῶν αἰσθήσεων, νίκη τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας μέσ᾽ ἀπὸ τοὺς πλέον γλυκοὺς πειρασμοὺς τῆς καρδιᾶς, ἀπὸ τὸν πλέον τρομερὸν ἀγῶνα μὲ τὴν τυφλὴν ὀργὴ τῶν ἀνελευθέρων ἐχθρῶν τοῦ φωτός», καὶ τὸ πάθος δὲν εἶναι παρὰ τὸ μέσο καὶ ὄχι ὁ σκοπὸς τῆς Τέχνης. Ἴσα ἴσα ὅμως γιὰ τοῦτο ἀπαραίτητος ὅρος, γιὰ νὰ ὑπάρχῃ ποίηση, εἶναι ἡ ψυχὴ στὴν ἀντίστασή της νὰ προβαίνῃ φυσικὰ καὶ ἀβίαστα, ὄχι μὲ συνείδηση τῆς ἀφῃρημένης ἰδέας, ὥστε

ἡ ἴδια ἡ ἀντίσταση τῆς ψυχῆς νὰ εἶναι καὶ αὐτὴ ἰδίωμα φυσικό, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα της ἔνστικτα. Τὸ ὕψος τῆς ψυχῆς φανερώνεται καὶ στὸν ἴδιο τὸν κακοῦργο μὲ διάφορους τρόπους· π.χ. στὸν ἔλεγχο, ἢ στὴν ἐπιμονή του στὸ ἔγκλημα συνωδευμένη μὲ τὴ συναίσθηση τῆς κακουργίας.

«Τέτοια ἦταν ἡ θέση, λέγει ὁ Πολυλᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔσταινε ὁ Σολωμὸς τοὺς Ἐλεύθερους Πολιορκημένους». Στὴν ἀλογάριαστη δυστυχία τοῦ χαμοῦ ἢ ἀφανισμοῦ τῶν χειρογράφων τοῦ Σολωμοῦ, πρέπει νὰ θεωρήσουμε μεγάλη παρηγοριὰ τὰ λίγα Ἰταλικὰ ποῦ μᾶς ἔμειναν τῆς ὑστερινῆς ἐποχῆς του καὶ εἶναι σημαντικώτατα. Αὐτὰ εἶναι τὰ πέντε πεζὰ σχεδιάσματα, ἡ Ἑλληνίδα μητέρα, ἡ Γυναῖκα μὲ τὸ μαγνάδι, τ' Ἀηδόνι καὶ τὸ γεράκι καὶ τὰ δύο στὸν Ὀρφέα, ποῦ, κατὰ τὴ μαρτυρία τῶν Κερκυραίων ἐκδοτῶν, ὁ ποιητὴς ἔμελλε νὰ στιχουργήσῃ στὴ γλῶσσα μας, καὶ τὰ ἰταλικὰ στιχουργημένα, τὸ Ἑλληνικὸ καράβι, ἡ Σαπφὼ καὶ τὸ Σονέτο στὸν Ὀρφέα.

Ἐτόλμησα νὰ στιχουργήσω, χωρὶς ν' ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὸ λεκτικό τους, τὰ πέντε σχεδιάσματα, καὶ θὰ κάμω εὐθὺς στὴν ἀρχὴ τὴν παρατήρηση, πόσο ὀρθὰ ἔκρινε γιὰ τὴν ἰταλικὴ μορφή τους ὁ βαθὺς ἐκεῖνος γνώστης τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσας, ὁ μακαρίτης Π. Κουαρτάνος. «Εἶναι ἀληθινὰ πεζογραφήματα αὐτά; Δὲ χρειάζεται μία σπάνια ἐνορατικὴ δύναμη στὴν Τέχνη γιὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ κανεὶς χωρὶς δισταγμὸ πῶς περιέχουν τὴν ἀληθινώτερη καὶ ρωμαλεώτερη Ποίηση ποῦ ποτὲ νὰ ἐπλάσθηκε, καὶ πῶς δὲν τοὺς λείπει παρὰ τὸ ὑστερινὸ καὶ τελικό τους ξετύλιγμα

στὸ ρυθμό. Καὶ ἀληθινὰ γι' αὐτὸ ἔγιναν καὶ ἔμελλαν νὰ περιεντυθοῦν τὴ λαλιὰ καὶ τὸν ἐθνικὸ ρυθμὸ τοῦ Ποιητῆ, ὅπως ξάστερα βλέπει ὅποιος δὲ μένει εὐχαριστημένος μπροστὰ στὰ φαινόμενα, ἀλλὰ σπρώχνει τὸ γυμνασμένο βλέμμα μέσα στὸ βάθος τῆς τέχνης του. Αὐτὸς ὁ ἀναμφίβολος προορισμός τους τὰ ἀσφαλίζει ἀπὸ κάποιαν ἐπίκριση ποῦ μποροῦσε νὰ τοὺς κάμῃ τὸ ἐξαίρετο κριτικὸ αἴσθημα τῶν Ἰταλῶν. Πάρα πολὺ νεόφαντη καὶ ἴσως πάρα πολὺ παράξενη μπορεῖ ναῦρουν αὐτοὶ καμμία μεταφορά, πάρα πολὺ παραδρομισμένη τὴ σημασία σὲ καμμία λέξη, πάρα πολὺ αἰσθητὸ τὸ περίγραμμα κάποιας εἰκόνας, πάρα πολὺ ζεστὴ κάποια βαφὴ στὸ χρωματισμό. Ἂν ὅμως θελήσουν νὰ ζητήσουν τοὺς ἀληθινοὺς λόγους καὶ θεωρήσουν πῶς ὁ Ποιητὴς δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ γράψῃ οὔτε πεζογραφία οὔτε ποίηση Ἰταλική, ἀλλὰ ἐφαντάσθηκε καὶ ἔβγαλε αὐτὰ τὰ θέματα ἀπὸ τὴ ζωντανώτερη πηγὴ τῆς Νεοελληνικῆς Τέχνης ὅπως αὐτὸς τὴν εἶχε πλάση, κάθε ἐπίκριση θὰ σταματήσῃ στὸ πρῶτο της πάτημα». Μαρτυρῶ καὶ ἐγὼ αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, ποῦ τὴν αἰσθάνθηκα σὲ κάθε ἀράδα, καθὼς ἐμετάφραζα.

Ὅλα μεστὰ ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ τῆς Ποιητικῆς θεωρία τοῦ Σολωμοῦ, ὅλα γεμάτα ἀπὸ ζωντανὴν οὐσία περιχυμένη σ' εἰκόνες λαμπρῆς πλαστικῆς φαντασίας εἶναι καὶ αὐτὰ τὰ σχεδιάσματα καὶ τὰ ρυθμοποιημένα ἰταλικὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τρία ὕστερινά. Στὴν Ἑλληνίδα Μητέρα ἔχουμε τὴ συνοπτικώτερη ποιητικὴν ἑρμηνεία τῆς θεωρίας τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκουμένων. Ὁ ποιητὴς τολμάει νὰ βάλῃ στὸ στόμα τῆς πονεμένης

μεγαλόκαρδης μητέρας ὅλους τοὺς ὑψηλοὺς στοχασμοὺς τῆς ἠθικῆς καὶ ποιητικῆς θεωρίας του, ἀλλὰ πῶς ἀναβρύζουν ἐκεῖνα τὰ λόγια ζωντανεμένα ἀπὸ τὸ ὑψηλότερο πάθος, ἀπὸ τὴ γενναιότερη συναίσθηση τῆς εὐγένειας τῆς ψυχῆς, καὶ πῶς ἡ φιλοσοφικὴ ἀλήθεια γίνεται ἀλήθεια ποιητικὴ καθὼς βρίσκει ἁρμοδιώτατα καὶ ἀβίαστα τὴ φανταστική της μορφή! Ἡ προσωποποίηση τῆς Μοίρας, ἡ βροχὴ τῶν βελῶν της, οἱ ἀνδρεῖοι στημένοι στὸ ὕψος τῆς ἠθικῆς ἀνεξαρτησίας μὲ ὁλόρθη τὴν ψυχή, χαμογελῶντας μποστὰ στὰ ἐρείπια, νικῶντας τὴ φοβερὴ δύναμή της μὲ τὸ νὰ παραδώσουν σ᾽ αὐτὴν ὅ,τι πρέπει νὰ παραδώσουν, μὲ τὸ νὰ δεχθοῦν αὐτοθέλητα καὶ ἐλεύθερα καὶ τὸ θάνατο, καὶ τὸν τάφο, ὅθεν ὅμως στὸ πεῖσμα της βλασταίνει ἀθάνατο τὸ λουλοῦδι τοῦ Παραδείσου, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ Πνεύματος, ὅλα αὐτὰ τὰ ὑψηλὰ νοήματα, πλουσιοπάροχα χυμένα μὲ ἀσύγκριτη τόλμη, πῶς τὰ κατασταίνει ἀντίλαλο πιστὸ τοῦ γενναιότερου ἀπ᾽ ὅλα τὰ ἔμφυτα ὁρμήματα τῆς ψυχῆς μας ὁ ἐλεύθερος καὶ ἀβίαστος ποιητικὸς ἐνθουσιασμός! Καὶ πῶς ἁγιάζεται στὸ ἐθνικώτατο τοῦτο ποίημα ἡ γυναῖκα μητέρα, ποῦ, σὰν ἄλλη Σπαρτιάτισσα μητέρα τοῦ Λεωνίδα ἢ κανενὸς τῶν τριακοσίων τῆς Σπάρτης, δὲ βλέπει καὶ δὲν εὔχεται στὸ γλυκὸ βλαστάρι τῶν σπλάχνων της παρὰ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ τῆς δόξας καὶ τῆς τιμῆς, τὴν ἀληθινὴ ζωὴ ποῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ προβάλῃ παρὰ ἀπὸ τὸ θάνατο! Ἔτσι ἔσταινεν ὁ ἀθάνατος ποιητής μας τὸ ἀληθινὸ θεμέλιο τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς, καὶ δυστύχημα μέγα πρέπει νὰ θεωροῦμε ποῦ δὲν ἐπρό-

φθασε νὰ χαρίσῃ κι᾽ αὐτὸ τὸ ποίημα στὸ ἔθνος στὴν ἀληθινή του μορφὴ γιὰ νὰ εἶναι τὸ ᾄσμα ᾀσμάτων τῶν σχολείων του καὶ κάθε ἐθνικοῦ παρθεναγωγείου.

Ὁ Σολωμός, ποῦ ἀγάπησε τόσο τὸ Σίλλερ, τὸν ἀκολούθησε καὶ στὴν ἐξαιρετικὴ κλίση ποῦ αὐτὸς ἔδειξε νὰ κλείσῃ τὰ ἁγιώτερα νοήματα καὶ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς του στὴ γυναῖκα, καὶ τοῦτο ἐπειδὴ «στὸ χαραχτῆρα της, λέγει ὁ Ἔγελος, ξανοίγεται καὶ παρουσιάζεται τὸ συγκέρασμα τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ». Ὁ Ἰούλιος Τυπάλδος, προσηλωμένος ἴσως στὲς θαυμαστὲς στροφὲς τοῦ ἐλέγχου τοῦ Λάμπρου καὶ στὲς ζωντανὲς ζωγραφιὲς τοῦ Ὕμνου, εἶπε γιὰ τὸ Σολωμὸ «ὅταν δημοσιευθοῦν τὰ ἀκόμη ἀνέκδοτα ποιήματά του, θὰ ἰδῇ ὁ κόσμος πῶς ἔχει ἡ Ἑλλάδα τὸ Δάντη της». Ἐγὼ θὰ ἔλεγα μὲ ταπεινότερα, ἄλλα ἴσως ἀληθινώτερα λόγια· Ἂν εἴχαμε ὅλο τὸν Πόρφυρα, ποῦ μαρτυροῦν ἀξιόπιστοι πῶς ἦταν τελειωμένος, ἂν εἴχαμε τὰ ἐλεγεῖα τῆς Ροδόσταμο καὶ τῆς Πέρσυ, τελειωμένα κι᾽ αὐτά, ἂν εἴχαμε κἂν τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων τὸ μέρος τῆς Μάρθας, θὰ μποροῦσε νὰ καυχηθῇ καὶ τὸ ἔθνος μας πῶς ἔχει τὸ Σίλλερ του.

Ἄλλη ὑψηλὴ ἀποθέωση τῆς γυναικὸς εἶναι ἡ Γυναῖκα μὲ τὸ μαγνάδι. Ἄλλη πάλι πολύτιμη μαρτυρία τοῦ Πέτρου Κουαρτάνου μοῦ φανέρωνε πῶς αὐτὸ τὸ ποίημα ἔχει βάση πραγματική. Ὁ Σολωμός, μοῦ ἔλεγε ὁ λαμπρὸς λόγιος, ἔζησε ἁγνὸς καὶ ἁγνὸς καὶ παρθένος ἐπῆγε στὸν τάφο. Μοῦ φανέρωσε καὶ τὸ πρόσωπο τῆς πλατωνικῆς του ἀγάπης. Ἦταν ἄξιο γιὰ τὴν ὑψηλὴ διάθεση τοῦ Σολωμοῦ καὶ τὸ ἰδανίκευμά του στὸ

ποίημα δὲν παραλλάζει σημαντικὰ τὴν πραγματική του ὕπόσταση. Σ᾽ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ σκοτάδι καὶ ἀμάθεια ἐβασίλευε στὲς γυναῖκες στὴν Κέρκυρα, ἦταν ὅμως δύο τρεῖς ἄξιες γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ μόρφωσή τους καὶ γιὰ τὴν ἀρετὴ νὰ συγκριθοῦν μὲ ὀνομαστὲς τῆς Εὐρώπης. Ἀλλὰ τὸ ποίημα σηκώνεται ψηλότερα ἀπὸ τὴν προσωπικὴ λατρεία στὴ λατρεία τοῦ ἰδανικοῦ κόσμου, ὅπου ὁ ποιητὴς ἐζοῦσε εἰρηνικὰ καὶ σχεδὸν ἀδιάκοπα. Ὁ πραγματικὸς κόσμος δὲν ἦταν παρὰ ἀφορμὴ γιὰ τὸ Σολωμό, ἀφορμὴ ποῦ εὕρισκε τότε ἄφθονη ὄχι μοναχὰ στ᾽ ἀσύγκριτα φυσικὰ κάλλη τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θάλασσας, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὰ ἀγγελικὰ ἀνθρώπινα πλάσματα ποὺ ἐστόλιζαν τότε πολὺ περισσότερο παρὰ σήμερα «τ᾽ ὡραῖο νησὶ καμάρι τοῦ Θεοῦ ποῦ ξέμακρα μὲ τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου χίλια σοῦ στέρνει ἀρώματα στῆς αὔρας τὴν πνοή». ***Ἀτάραχη*** εἶναι ἡ Μορφὴ τῆς ἀγαπημένης Γυναικός, ποῦ ὁ ποιητὴς δὲν ὑμνολόγησε ζωντανὴ καὶ ἔρχεται τώρα τρισάγιος ξένος ἀπὸ τ᾽ ἀθάνατα λημέρια τοῦ Παραδείσου. Πόσες φορὲς ἀπαντοῦμε στὰ ποιήματά του τὸ ἐπίθετο ἀτάραχος στὲς ὑψηλότερες ζωγραφίες τῶν Ἰδεῶν! Τὸ πάθος ἐδῶ φθάνει ὡς τὸ ἀλλαλόγημα, ὡς τὸ παραλάλημα, ἀλλὰ μέσα στὸ παραλάλημα πόσο δυνατά, πόσο θαυμαστὰ εἶναι σαρκωμένος ὁ πόθος ὄχι ποτὲ τῶν γηΐνων ἀλλὰ τῶν οὐρανίων! Εὐγενικώτατο ἐφεύρημα τὸ μαγνάδι ποῦ σκεπάζει τὴν ἀτάραχη Μορφή. Ὁ ποιητής, ποῦ ἐποίησε τὸ οὐράνιο πλάσμα, δὲν τὸ γνωρίζει, ἀλλὰ τὸ ἐρώτημα καὶ ὁ ὕμνος τῶν ἀρετῶν της εἶναι ἄξια γι᾽ αὐτήν, καὶ πάλι πόσο πλούσιο καὶ ἄφθονο

καὶ ἀζήτητο πάντα πληθαίνοντας ἔρχεται τὸ ρεῦμα τῆς φαντασίας νὰ ζωγραφίσῃ τὸ ἠθικὸ κάλλος, ποῦ μὲς τὸ πλοῦτος τῶν ἔργων, τῶν λόγων, τῶν στοχασμῶν παρωμοιασμένων μὲ τὸ ἄπειρο κάλλος τῆς μουσικῆς μελῳδίας εἶναι ξάστερο μὲς τὸ βάθος του. Ὅλα τῆς γῆς τὰ μεγαλεῖα δὲ φθάνουν ἐκεῖνο τὸ πλοῦτος. Τὴν κορυφὴ τοῦ πάθους διαδέχεται ἡ γαλήνη μὲ τὸ ξεσκέπασμα.

Τ' Ἀηδόνι καὶ τὸ Γεράκι ἔχει, κατὰ τὸν Κουαρτάνο, τὴν ἀκόλουθη ἀφορμή. Συνωμιλοῦσε μ' ἕναν ἀπὸ τοὺς φίλους του ὁ Σολωμὸς γιὰ τὸν Ἡσίοδο. Ἔπεσε λόγος γιὰ τὸ μέρος τῶν *Ἔργων καὶ Ἡμερῶν*, ὅπου ὁ Ποιητὴς ἱστορίζει στοὺς δυνατοὺς τὸν ἀπόλογο τοῦ Ἀηδονιοῦ καὶ τοῦ Γερακιοῦ (στίχ. 186-195). Ἠθέλησε νὰ τὸ ξαναδιαβάσῃ, καὶ μὲ τοῦτο σχεδὸν εὐθὺς εἶπε τοῦ φίλου· Κάθισε καὶ περίμενε μιὰ στιγμὴ—καὶ παίρνοντας τὸ κοντύλι ἔρριξε κάτου μονομιᾶς καὶ χωρὶς νὰ σβύσῃ τίποτε, αὐτὸ τὸ σχεδίασμα ποῦ εὑρέθηκε στὰ χαρτιά του καὶ ἦταν ἐκεῖνο τὸ ἴδιο. Ὁ φίλος βεβαιόνει ὅτι αὐτὸ ἔμελλε νὰ στιχουργηθῇ ἑλληνικὰ καὶ ***νὰ λάβῃ τόπο σ' ἕνα ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ.***

Οἱ στίχοι τοῦ Ἡσιόδου εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

Ὣδ' ἴρηξ προσέειπεν ἀηδόνα ποικιλόγηρυν,
ὕψι μάλ' ἐν νεφέεσι φέρων ὀνύχεσσι μεμαρπώς·
ἣ δ' ἐλεόν, γναμπτοῖσι πεπαρμένη ἀμφ' ὀνύχεσσι,
μύρετο· τὴν δ' ὅγ' ἐπικρατέως πρὸς μῦθον ἔειπε·
Δαιμονίη, τί λέληκας; ἔχει νύ σε πολλὸν ἀρείων.
τῇδ' εἶς, ἣ σ' ἂν ἐγὼ περ ἄγω, καὶ ἀοιδὸν ἐοῦσαν,

δεῖπνον δ', αἴκ' ἐθέλω, ποιήσομαι, ἠὲ μεθήσω.
Ὣς ἔφατ' ὠκυπέτης ἴρηξ, τανυσίπτερος ὄρνις.
Ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλῃ πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν·
νίκης τε στέρεται πρὸς τ' αἴσχεσιν ἄλγεα πάσχει.

Τὸ νόημα τῶν στίχων τοῦ Ἡσιόδου εἶναι ἁπλὸ καὶ δὲν ἔχει χρεία ἀπὸ ἄλλην ἐξήγηση. Ὁ Σολωμὸς ὅμως βέβαια ἐπῆρε τὸ θέμα μὲ ἔννοια βαθύτερη. Ἂν ἐγνωρίζαμε σὲ ποιὸ ποίημά του ἐννοοῦσε νὰ βάλῃ μέσα τὸ μῦθο, θὰ μᾶς ἦταν τὸ βάθος της ξαστερώτερο. Ὅπως κι' ἂν εἶναι, φανερὴ εἶναι ἡ ἀντίθεση καὶ καθαρὴ ἡ παράσταση. Εὐγενικὸ καὶ λεπτὸ πρᾶγμα εἶναι αὐτὴ ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀηδονιοῦ, ὅσο κανένα ἀπὸ τὰ ἀγγελικὰ πλάσματα τῶν παρθένων ποῦ ἐζωγράφισε ὁ ποιητής. Προβάλλει εὐθὺς ἡ ταπεινοσύνη της μὲ τὸ ***ὅπου ποτὲ δὲν ἔχω φθάσῃ***. Ἐρωτεμένη στὸ μυστικὸ πνεῦμα ποῦ πνέει ἀπὸ τὴ γύρω του φύση δὲ ζῇ παρὰ γιὰ νὰ ἀνταποκριθῇ σ' αὐτὸ μὲ τὴν ἁρμονία του. Στὸ μεγαλόπρεπο πέταμα τοῦ γερακιοῦ ξανοίγει τὸ δῶρο τῶν θεῶν. Πονεῖ γιὰ τὸ τριανταφυλλάκι ποῦ ἁρπάζει ὁ ἀέρας, καὶ δὲν παρακαλεῖ νὰ ζήσῃ παρὰ γιὰ νὰ χύσῃ στὸ γαληνὸν αἰθέρα τὸ θησαυρό του. Ἀλλὰ ἡ ἄγρια ἀντίθετη δύναμη δὲ γνωρίζει ἀπὸ τέτοιαν εὐγένεια. Ἡ ἀντίθεση δὲν εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἀντίθεση ποῦ εἶναι στὸν Πόρφυρα. Σβύνεται ἡ εὐγενικὴ ζωὴ τοῦ ἀηδονιοῦ χωρὶς νὰ παλέψῃ σὰν τὸ μεγαλόψυχο νέο τοῦ Πόρφυρα, ἀλλὰ ὁ ἀληθινὸς νικητὴς εἶναι πάντα τὸ πνεῦμα ποῦ φανερώνεται στὰ οὐρανομίλητα λόγια του.

Πλούσια παράσταση τῆς πνευματικῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καὶ τὰ δύο πεζὰ στὸν Ὀρφέα. Τὸ ἀθάνατο μέλος του ἀνεβάζει μαζί του τὴν ἀνθρωπότητα ὅλην· ζῶα καὶ δέντρα κινοῦνται, ἄστρα καὶ κόσμοι μακρυνοὶ χορεύουν ἀπάνου του καὶ ἡ Ἄβυσσο ἑτοιμάζεται νὰ ξεσκεπάσῃ στὰ μάτια ὅλα τὰ κρυφά της μυστήρια. Γίγαντας εἶναι σ᾽ αὐτὴν τὴν πάλη ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλὰ τὸ ἀνέβασμά του ἔχει ἕνα ὅριο· δέχεται ἡ ψυχὴ τὸ Ἀπόλυτο καὶ τὸ στρέφει σὲ μερικοὺς σκοπούς. Ἡ Μοῖρα ἐνίκησε. Ὀρφέας καὶ ἄνθρωποι ξαναπέφτουν στὴν λύπη καὶ στὴν ἀπελπισία. Ἀλλ᾽ ὅμως καὶ ἀπὸ τὴν κομμένη κεφαλή του θ᾽ ἀναβρύσῃ ἀθάνατος ὁ ὕστερινός του ρυθμός. Ἔτσι τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ δύο ᾄσματα συμπληρώνει τὸ πρῶτο μὲ τὴν ὕστερην ἰδέα, ὅπου παρασταίνεται ὁ Ἄνθρωπος καὶ στὸν ὕστερο φραγμὸ τῆς γιγάντιας δύναμής του ἀνίκητος.

Μεταφυσικώτεροι στοχασμοὶ δὲν ἐπαραστήθηκαν ἴσως ποτὲ μὲ τόση τόλμη στὴν ποίηση. Πρέπει νὰ θαυμάσουμε τόσο περισσότερο τὴ δύναμη, τὴ λαμπρότητα καὶ τὸν πλοῦτο τῆς πλαστικῆς φαντασίας ποῦ κατορθώνει νὰ τοὺς σαρκώσῃ. Τόσο ἄϋλη οὐσία δὲν ἠμποροῦσε νὰ μὴ ζητήσῃ καὶ τοῦτο καὶ μαζὶ μίαν ἰσόμετρη πνευματικὴ μορφὴ καὶ ὡς πρὸς τὴ γλῶσσα καὶ ὡς πρὸς τὸ στίχο. Τόλμημα καὶ ἴσως αὐθάδεια πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀπόπειρά μας νὰ μεταφράσουμε αὐτὰ τὰ πεζὰ σχεδιάσματα σὲ στίχους δεκαπεντασύλλαβους, ποῦ αὐτὸς μόνος εἶχε τὴ δύναμη νὰ φέρῃ σ᾽ ἐκεῖνο τὸ ἄκρο σημεῖο τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς εὐγένειας, ὅπου ἡ μορφὴ γίνεται ἰδέα καὶ πνεῦμα.

Θαυμαστὰ στὴν τέλεια ἰταλική τους μορφὴ εἶναι καὶ τὸ Σονέτο στὸν Ὀρφέα καὶ ἡ Σαπφώ, καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο μὲ τὸ ἴδιο θέμα, τὸ ὕψος τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς στὴ δίψα της γιὰ τὴν Ἀπόλυτην Ἀλήθεια. Πλαστικώτατη εἶναι καὶ στὰ δύο ἡ παράσταση. Ἡ ὑψηλότατη θέση δὲν ἐμποδίζῃ νὰ μᾶς κινηθῇ μὲ πολὺ βάθος τὸ αἴσθημα, καὶ ζωντανὴ εἶναι πάντα ἡ εἰκονικὴ φαντασία μὲ τὰ ἐφευρήματά της τὰ ἕτοιμα πάντα, καὶ πάντα χωρὶς ποσῶς νὰ πειράξουν τὴν ἄκρα σεμνότητα ποῦ ἀπαιτεῖ τὸ ὑψηλότατο νόημα.

Μᾶς μένει τὸ Ἑλληνικὸ καράβι, γιὰ νὰ τελειώσουμε. «Τὸν καιρὸ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Ναυάρχου Πάρκερ, ἐσπάρθηκε ὁ λόγος στὴν Κέρκυρα ὅτι ἕνα Ἀγγλικὸ καράβι ἀπάντησε ἕνα Ἑλληνικὸ καὶ τὸ ρώτησε ποῦ πηγαίνει. Τοῦτο ἀποκρίθηκε· Ταξιδεύω, καὶ τὸ Ἀγγλικὸ τὸ πρόσταξε νὰ παραδοθῇ. Οἱ Ἕλληνες χωρὶς ν' ἀπαντήσουν, ἑτοίμασαν τὸ δαδὶ γιὰ νὰ βάλουν φωτιὰ στὴ μπαρούτη. Ὁ Ἄγγλος θαυμάζοντας τὴν πράξη ἄφησε ἐλεύθερο στὸ καράβι τὸ διάβα». Αὐτὰ ὁ Κουαρτάνος. Ὁ Σολωμὸς δὲν παράλλαξε ποσῶς τὰ λόγια τῆς φήμης ποῦ στὴν λαϊκή τους ἁπλότητα περιεῖχον τόση ποίηση καὶ τόσο σύμφωνη μὲ τὴν ποιητική του διάθεση. «Πρέπει αὐτὸ τὸ ποίημα νὰ θεωρῆται δεῖγμα πολύτιμο τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Σολωμὸς ἐσχάτως ἐργάζετο τὸ ποιητικὸν ὕφασμα· πιτυχημένο συγχώνευμα τοῦ ἐπικοῦ εἴδους καὶ τοῦ λυρικοῦ μέσα εἰς μίαν ἁπλότητα, ἡ ὁποία μένει μοναδικὴ εἰς τὴ φιλολογία τοῦ αἰῶνος», λέγει ὁ Πολυλᾶς στὰ ἀθάνατα Προλεγόμενά του. ***Τούτη εἶναι***

ποίηση Ἑλληνική, ἔλεγε ὁ ἴδιος. Αἰσθάνεσαι ἀληθινὴ τὴν ἁπλότητα καὶ σεμνότητα τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλῆ, καὶ ὅλη τὴν ἀσύγκριτη ἐκείνη γαλήνη τους τόσο σύμφωνη μὲ τὴ γαλήνη τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ. Κλασικὴ ποίηση θὰ τὴν ὠνομάζαμ᾽ ἐμεῖς, ὅπου ἡ ἰδέα γίνεται διαφανέστατη φύση. Θάλεγες πῶς ἐδῶ ἡ πρώτη ποιητικὴ ἐποχὴ τοῦ Σολωμοῦ ποῦ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ φύση καὶ ἡ δεύτερη συσμίγουν καὶ γίνονται ἕνα. Οἱ δύο ψυχές, τοῦ ἀνδρείου Ἕλληνος καὶ τοῦ πολιτισμένου Ἄγγλου, συμπνέουν σ᾽ ἕνα αἴσθημα καὶ μὲ τούτη τὴν ἕνωση, ὅπου κρύβεται ἡ ἰδέα τοῦ ἑλληνικοῦ μέλλοντος, δὲν εἶναι ἄδετη ἡ γενναία δοξολογία τοῦ Ἰταλικοῦ πολιτισμοῦ στοὺς ὕστερους στίχους, καὶ ἡ εὐγενικώτατη ἔκφραση τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ὁμολογίας μὲ τὸ

ὅπου βάρβαρος εἶχα φθάσῃ καὶ δὲν εἶμαι.

Γιὰ νὰ συγκεφαλαιώσω ξαναλέγω μὲ δύο λόγια· τὰ ποιήματα ὅλα τοῦ Σολωμοῦ ἠμποροῦν νὰ διαιρεθοῦν σὲ τρία μέρη. Τὸ πρῶτο περιέχει ὅλα ἐκεῖνα ὅπου καθαυτὸ ἰδέα δὲν ὑπάρχει ἀλλὰ ὁ ποιητὴς ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ Φύση καὶ τὴν παρασταίνει ἰδανικευμένη. Αὐτὴ ἡ ἀγαπητὴ σειρὰ περιέχει ὅλα σχεδὸν τὰ μικρά του τραγούδια, ὅλα σχεδὸν τὰ ἰταλικά του Σονέτα τῆς πρώτης ἐποχῆς, τὴν Ὠδὴ στὴν Ἀφροδίτη, καὶ ἀκόμη στὴν Αὐγοῦλα καὶ τὴν Τρελλὴ Μάνα. Ἡ δεύτερη δὲν παρουσιάζει σύστημα ἀντίθετο ἀπὸ τὴν πρώτη· ἔχει καὶ αὐτὴ τὴν ἔμπνευσή της ἀπὸ τὴ Φύση, εἶναι ὅμως ἀσύγκριτα σοβαρώτερη, ἐπειδὴ στὴ φύση, ἢ στὴν πρα-

γματικὴν ἱστορία, φανερώνεται ἡ ἰδέα, τὸ πνεῦμα ποῦ θριαμβεύει, ἀλλὰ ἡ ἀφορμὴ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι γιὰ τὸν ποιητὴ ἡ φύση. Τέτοια εἶναι ὁ Ὕμνος, ὁ Λάμπρος, ἡ Φαρμακωμένη, ἡ ἴδια ἡ Μοναχή, καὶ ἀκόμη ὁ Κρητικός, ὅπου, μ᾽ ὅλο τὸ ἐξαίσιο πέταγμα ποῦ μᾶς φέρνει τόσο ψηλὰ σὲ κόσμους ἰδεατούς, ἡ ἀφορμὴ πάλι ἔχει τὸ κίνημά της ἀπὸ τὴ Φύση, ποῦ ἰδανεύει ὁ ποιητὴς μὲ ἀκατάφθαστη τόλμη, καὶ ὄχι ἀντίστροφα.

Δὲν εἶμαι σύμφωνος λοιπὸν μὲ τὸν Πολυλᾶ, ποῦ ἐθεωροῦσε τὸν Κρητικὸ ἀρχὴ τοῦ ὑστερινοῦ ποιητικοῦ σταδίου τοῦ Σολωμοῦ, ἀλλὰ στοχάζομαι ὅτι καὶ ὁ Κρητικὸς καὶ ἡ Μοναχὴ καὶ ἡ Φαρμακωμένη καὶ ἡ ὑψηλὴ θέση τοῦ Μπάϊρον στὸ μνῆμα τοῦ Μπότσαρη καὶ τὸ τεράστιο ἐπίγραμμα τῶν Ψαρῶν καὶ ἄλλα ἀκόμη εἶναι σημαντικὰ προμηνύματα τῆς ὑστερινῆς θέσης, ὅπου ἔμελλε νὰ τὸν ἀνεβάσῃ ἡ σοβαρὴ μελέτη τῆς φιλοσοφίας τῆς Τέχνης καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Σίλλερ. Ἕως ἐδῶ ἡ Ἰδέα, ὅσο κι᾽ ἂν εἶναι δυνατὴ ἡ συναίσθησή της στὴν ψυχή του, εἶναι ὅλη πάθος. Ἐνεργοῦσε στὸ Σολωμὸ ὡς τότε, καθὼς εἶπα, ἕνα ἔνστικτο γενναιότατο, δὲν ἦταν ἀκόμη φιλόσοφος. Ἡ φιλοσοφικὴ μελέτη τοῦ παράστησε τὸν Ἄνθρωπο τῆς Ἰδέας, τὸν τέλειον ἄνθρωπο. Ἀπὸ τότε Μαρία καὶ Λάμπρος, ὅσο κι ἂν μιλῇ μέσα στὴν ψυχή τους ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, ἡ συνείδηση, ἔφυγαν ἀπ᾽ ἐμπρός του. Κριματισμένοι, δυστυχισμένοι, κακοῦργοι δὲν ἐταίριαζαν πλέον μὲ τὴν Ἰδέα τοῦ Τελείου Ἀνθρώπου ποῦ τὸν ἐμάγευε κ᾽ ἐκινοῦσε καὶ συνέπαιρνεν ὅλη τὴ μεγάλη καὶ ἀνεξάντλητη φαντασία του. Ἀπὸ τότε θέμα του ἀκατάπαυτο γίνεται ὁ Τέλειος

Ἄνθρωπος, ἡ Τέλεια Γυναῖκα, σὲ μύριες θέσες ποῦ ἐκείνη ἐφευρίσκει. Ὁ Νέος τοῦ Πόρφυρα, ἡ Μάρθα, ἡ Φραΐζερ, ἡ Ροδόσταμο, ἡ Γυναῖκα μὲ τὸ μαγνάδι, ἡ Ἑλληνίδα Μητέρα, ἄλλα πρόσωπα ποῦ ἴσως ἐχάθηκαν, ἄλλο δὲν εἶναι παρ' αὐτὸς ὁ τέλειος Ἄνθρωπος, ἡ Ἰδέα ἀπ' ὅπου παίρνει τὸ κίνημα ὁ ποιητὴς καὶ κατεβαίνει στὴ φύση, ἐνῷ πρὶν ἀπὸ τούτην ἀνέβαινε σ' ἐκείνη, ἡ Μεταφυσικὴ τέλος ποῦ γίνεται, κατὰ τὴ φράση του, Φυσική. Αὐτὴ εἶναι ἡ τρίτη του φάση, ὅπου ὅμως ὅλες οἱ δύναμες ποῦ ἀποτελοῦσαν τὲς δύο πρῶτες δὲ χάνονται γιὰ τὸν ποιητή, ἀλλὰ γίνονται μέσα ποῦ ὑποτάζονται στὴν ἰδέα της καὶ γιὰ τοῦτο ἰσόμετρα μ' αὐτὴν πνευματοποιοῦνται ἀπὸ μία θέληση, ποῦ ἡ δύναμή της δὲ θὰ πάψῃ ποτὲ νὰ θεωρῆται τεράστια στὴν ἱστορία τῆς νέας φιλολογίας μας.

Ἡ ἀγάπη ποῦ δείχνει σήμερα τὸ ἔθνος ἢ ἕνα μέρος του διαλεχτὸ γιὰ τὸ Σολωμὸ εἶναι φαινόμενο πολὺ σημαντικό. Κατὰ τὴν ἀντίληψή μου ὅμως καὶ ἄλλων ἀκόμη, καθὼς βλέπω, ὄχι μοναχὰ αὐτὴ ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ἀκόμη ἀρκετὰ γενική, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς ὀλίγους, ποῦ φανερώνεται, δὲν εἶναι ἀκόμη τόσο βαθειὰ ὅσο ἔπρεπε νὰ εἶναι. Ὅταν γίνῃ καὶ ἂν γίνῃ, θὰ ἔχουμ' εὐθὺς μίαν ἑνότητα φιλολογικὴ καὶ ἐθνικὴ, ποῦ σήμερα ἀκόμη δὲν ὑπάρχει. Δὲν ὑπάρχει· βασιλεύει σύγχυση καὶ ἀταξία στὰ πνεύματα. Ὁ κ. Παλαμᾶς φαίνεται, ὡς ἕνα βαθμὸ κἄν, στὸν κύκλο τῶν φίλων τῆς δημοτικῆς, φαίνεται νὰ βλέπῃ τὸ ἐναντίο. Πιστεύω πῶς τὸν πλανᾷ τὸ βαθὺ ἐθνικὸ αἴσθημά του. Δὲν παύει νὰ παρασταίνῃ ἀδελφωμένους καὶ συγκεντρω-

μένους στὴν ἀγάπη τοῦ Σολωμοῦ πολλοὺς ποῦ δὲν τολμοῦν νὰ τὸ ἀναιρέσουν, καὶ ὅμως δὲν εἶναι. Ἂν ἦταν, ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια ποῦ ἔχει μεταδοθῇ ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησο τὸ κίνημα καὶ στὸ ἐπίλοιπο μέρος τοῦ ἐλεύθερου Κράτους μας καὶ σὲ κάποια μέρη ἀκόμη τῆς δουλωμένης Ἑλλάδος, θὰ εἴχαμε μίαν ἑνότητα σημαντικὴ καὶ στὴν ποίηση, καὶ στὴν τέχνη τοῦ πεζοῦ λόγου, ποῦ ἀκόμη δὲν εἶναι. Καλὰ καὶ σημαντικὰ μάλιστα στοιχεῖα, ποῦ ἐμπνέουν θάρρος γιὰ ἕνα καλήτερο μέλλον, δὲ λείπουν· ὅμως ὁ Σολωμός, ὅπως σ᾽ ἄλλον κύκλο καὶ ὁ Καποδίστριας, μένουν τόσο ἄδετοι, καὶ σὲ τόσο μακρυνὴ καὶ ἀπέραντην ἀπόσταση ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶναι σήμερα στὴ θέση τους γιὰ νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο τους, ὥστε ἡ ἐμφάνισή τους μένει φαινόμενο σχεδὸν ἀνεξήγητο. Ἀγάπη στὸ Σολωμὸ καὶ στὸν Καποδίστρια! Ὅταν δυνηθοῦμε νὰ βεβαιώσουμε σοβαρὰ καὶ ὄχι μὲ τὴν ἐλαφρότητα ποῦ ὡς τώρα μᾶς διακρίνει ὅτι βασιλεύει στὲς ψυχὲς τῶν διαλεχτῶν μας ἀληθινὴ καὶ βαθειά, τὸ ἔθνος κατὰ τὴν ἰδέα μου θὰ εἶναι τότε στὸ δρόμο, ὅπου κανένας φραγμὸς πλέον δὲ θὰ μπορῇ νὰ τὸ σταματήσῃ.

ΣΗΜ. ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ. Τὰ παρακάτω ποιήματα τὰ δημοσιεύουμε μὲ τὴ σειρὰ ποῦ ἀκολούθησε γιὰ τὰ πρωτότυπά τους ὁ ἐκδότης τους Πέτρος Κουαρτάνος στὴν Κερκυραϊκὴ ἔκδοση τοῦ 1859.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

ΣΥΛΛΟΓΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΝ

ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΕΡΩΝ

ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ

ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

ΝΕΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΙΒΙΟΣ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ 'ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΡΑΒΙ

Ἀπ' τὰ μικρὰ καράβια, ποὖχε θρόνο ἡ νίκη,
οἱ γενναῖοι μας βγαῖναν στ' ἄρματα βροντῶντας
στὴ στέρεη γῆ, ποῦ λίγο πρὶν τόσο σκιρτοῦσε.
Οἱ φωνὲς ἦταν, στὸ χαιρέτισμα ποῦ ἀκοῦαν,
ὡσὰν τρικυμισμένης θάλασσας, καὶ ξάφνου
ἡ γῆ κι ὁ κουρνιαχτός της Ὄλυμπος γινόνταν
ἀδιήγητης χαρᾶς· καὶ μὲ φωνὲς καὶ κλᾶμα
κατὰ τὸ θεϊκὸ κεφάλι τῶν ἡρώων
τὰ χέρια τους ἁπλῶναν ν' ἁρμονίσουν λόγια
ἄξια γιὰ στόμα μελῳδῶν, γιατὶ καθένας
τὴν ψυχή του γροικοῦσε ὅλη ψυχὲς γεμάτη.
Καὶ τὰ παιδάκια καὶ οἱ σεμνές, ποῦ ἀπὸ τὸν ἥλιο
κι ἀπ' τὰ μάτια κρυβόνταν, δέσποινες Ἑλλήνων,
τὰ παράθυρα ἐπιάναν καὶ σκορποῦσαν ἄνθη
μὲ χέρια ποὖλεγες πῶς ἦταν τῆς Αὐγούλας.
Τὴ νίκη, ὦ Ψάλτη, μ' αὐτὸν κἄποτε τὸν τρόπο
ἐστεφανῶναν, ἀλλὰ σὺ μὲ τὸ τραγοῦδι
πρόσφερε τώρα σ' ἄλλη νίκη ἄλλο στεφάνι.

Ὡραία καὶ μεγάλη εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.
Σ' οὐρανοῦ γέλιου σκέπη, ποῦ δὲν ἔχει γνέφι,
γιὰ νὰ συντύχουν σταματοῦν ἐδῶθεν ἕνα
Ἑλληνικὸ καράβι, ἕν' Ἀγγλικὸ ἀποκεῖθε.
Ῥωτᾷ τῆς θάλασσας ὁ ἄρχοντας· Ποῦ τρέχεις;
Καὶ τὸ ξαρμάτωτο καράβι τοῦ ἀποκρίθη·
Ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη θάλασσα πηγαίνω.

—Πᾶψ' εὐθὺς κι ἀκολούθα μ' ὅπου κι ἂν σὲ σύρω,
σὺ ποῦ ἀπ' τὴ μιὰ στὴν ἄλλη θάλασσα πηγαίνεις.—
Μιὰ στιγμὴ 'ταν ἐκείνη, μιὰ στιγμὴ μονάχη,

ἀλλὰ πλιὰ 'κεῖ γῆ, κῦμα κι οὐρανὸς δὲν ἦταν,
οὐδὲ θεὸς κανείς, καὶ μόν' ἡ 'Ελευθερία,
μέσα σ' αὐτὰ τὰ στήθη ὁλόσωμη στημένη,
μὲ λογισμοὺς μεγαλοδύναμους καὶ πλήθιους
ἐμιλοῦσ' ἐκεῖ μέσα κι ἀναγάλλιαζ' ὅλη,
ὡσὰν τοῦ ὠκεανοῦ μέσα στὴ μέση ὁ ἥλιος.
Καὶ σ' ὅλους ἕνα ἐστάθη κίνημα καὶ μόνο.
Σὲ λίγην ὥρα εὐθὺς ὁμόφωνοι ἑνωθῆκαν
ὅλοι μ' ἄκρα σιωπή, προσηλωμένοι ὅλοι,
μὲ τὰ μάτια π' ἀστράφταν, στὸ δαδὶ τ' ὁλόρθο,
στὸ πέλαγο, ποῦ μέγα θὰ σὲ δεχθῇ σὲ λίγο
τὰ ἱερὰ τῆς τιμῆς κορμιὰ καταστρεμμένα.
Καὶ πλιὰ κοντὰ κεῖ στέκει στὴ μπαρούτη ἡ σπίθα,
ἀλλὰ γοργὰ ἡ φωνὴ τοῦ Ἄγγλου ἐμπόδισέ την.
Τώρ' ἂν σὺ τραγουδήσῃς τὴν εὐγένεια ἐκείνου
ποὖδειξε δυνατὴ ψυχή, καὶ τὴν εὐγένεια
τ' Ἄγγλου, ποῦ τὴν καρδιά του ἔστρεψ' ἐκεῖ ποῦ πρέπει,
σὰ σὲ δικό του ἀναγαλλιάζοντας στὸ θεῖο
κίνημα, μιὰ φωνὴ θὰ σηκωθῇ νὰ λέῃ·
Χαῖρε ἀθάνατης χώρας δοξασμένο τέκνο,
ὅπου μέγα τὸ ᾄσμα καὶ τὸ ἔργο ἐστάθη
ἄπαυτα στὲς καλὲς καὶ στὲς ἐνάντιες τύχες,
ὅπου ἡ πέτρα καλὴ καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι,
ὅπου βάρβαρος εἶχα φθάσῃ καὶ δὲν εἶμαι.

Η ΣΑΠΦΩ

Τέκνο γῆς δοξαστῆς, ποῦ ὁ ξένος τὴν πατρίδα
βρίσκει, καὶ τοὺς θεοὺς ὁ βάρβαρος, σὲ τούτην
ἄχ! τὴ λιγόζωη τοῦ καιροῦ καὶ ταραγμένην
ὄχθη, ποῦ κατοικοῦμε, στέρξε νὰ μ' ἀκούσῃς
ἀπὸ τῶν τραγουδιῶν τὴ σφαῖρα, ὅπου καθίζεις.
Τὴ νύχτ' αὐτὴ μοῦ ἐφάνη ἡ κορασιὰ ποῦ Μοῦσα
ἦταν τῆς Λέσβου. Βυθισμένο εἶχε τὸ πνεῦμα
στὴν ἄβυσσο τῆς Μοίρας, καὶ ποτὲ τὸ βλέμμα
στὲς θάλασσες δὲ στρέφει, στὰ βουνὰ τριγύρω.
στοὺς κάμπους, σὰν ἡ πλάση νὰ τῆς ἦταν ξένη.
Ἀλλ' ἀπὸ τοὺς σιμοτινοὺς καὶ μακρυσμένους
οὐρανούς, τ' ἄστρα ὅλα, σ' ὅλη τους τὴ χάρη,
ἔβλεπαν στὴ γῆ πάλι νὰ προβαίνῃ ἡ θεία
δυστυχισμένη ψάλτρα· κι ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κόσμους,
κι ἀπ' ὅλον τὸν αἰθέρα, γέλιο βρέχει ἀγάπης
ἀνεκδιήγητης πρὸς τὸ συλλογισμένο
δαφνοστεφάνωτο κεφάλι, καὶ στὸ στῆθος
τ' ἀπάρθενο, ποῦ ἡ θλίψη ἐτσάκισε, καὶ μόνη
ἐλπίδα καὶ θεὸς τοῦ ἀπόμεινεν ὁ βράχος.
Ἀλλ' ἔξαφνα σ' ἐμένα, καθὼς μ' εἶδε ἡ κόρη,
τό βλέμμα στρέφει, καὶ τὸ χέρι καὶ τὸ λόγο.
Ἀλλοίμονο, ποῦ ἡ γῆ γεμάτη 'ναι μυστήρια,
κι ὅλα ὁ τόπος ποῦ βγῆκα δὲν τὰ ξεσκεπάζει!
Μὲς τοῦ τρίτου μου Ἀπρίλη μιὰν ἡμέραν τ' ἄνθι,
στὸ δῶμα ὅπου σὲ κόσμο δυστυχιᾶς ἐβγῆκα,
ἐνῷ 'γὼ στῆς καρδιᾶς τὸν ἄκοπο ἀποροῦσα
τὸ χτύπο, κ' εἶχα ἐκεῖ τὸ χέρι ἀπιθωμένο,
μιὰ σκιὰ γυναικὸς ἐπρόβαλεν ἐμπρός μου,

καὶ μὲ βαθὺ σ' ἐμᾶς ἄγνωστον ἦχον εἶπε·
«Πᾶρε καὶ ζῆσε λίγα χρόνια καὶ θλιμμένη
στὴ γῆ ποῦ θὰ θαυμάζῃ», καὶ μ' αὐτὰ τὰ λόγια
τὴν ἀθάνατη δάφνη μοὔβαλε στὴν κόμη.
Ἦταν ὄνειρο αὐτό, ἢ ὅραμα, ἢ ἄλλο,
ὁ νοῦς μου ἐκείνη τὴ μορφὴ δὲ λησμονάει,
ποῦ τρομερή 'ταν, κι ὅμως εἶχε τ' ἅγια κάλλη,
ποῦ κατόπι τῆς πέτρας ἔδωσε ὁ Φειδίας.
Ἀλλὰ πότε καὶ ποιὸς θὰ ξεσκεπάσῃ τέλος
σ' ἐμένα τὴν Ἀλήθεια, ποῦ χαμένα πάντα
σὲ τόσα ἔχω ζητήσῃ πνεύματα καὶ σφαῖρες!
Αὐτὰ μοῦπε, καὶ ἄλλα ἐπρόσθεσε ποῦ ἀφίνω.
Ἀλλὰ σύ, ποῦ τὸ νοῦ σου πάντα, ὦ Ψάλτη, ἀνοίγεις,
σὰ χρυσὸ θεῖο γνέφι ἀπὸ θεοὺς γεμάτο,
τὸ νόημά σου πές, καὶ θἄναι μέγα δῶρο,
καὶ θἄναι θάρρος στὴν ἀθάνατη θλιμμένη,
ποῦ γενναῖα τὸ πνεῦμα στὴν ἀλήθεια ὑφώνει
ἀπ' τῶν νεκρῶν τὸ σπίτι, καὶ ζητᾷ νὰ μάθῃ
τὰ κρύφια κι ἀπ' τὸν ἄλλον κόσμο κι ἀπὸ τοῦτον.

ΩΔΗ ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Ψηλάθε ὁ λόγος τοῦ θεοῦ βροντοῦσε
μὲς τὴ σιωπὴ τοῦ Σύμπαντος·
«ἂς γίνῃ ὁ Ἥλιος»· κι ἀπὸ φῶς ἐπλημμυροῦσε
τὰ πλάτη τ' ἀτελείωτα
στὸ μέγα πρόσταγμά του ὁ Ἥλιος φλογερός.
Θαῦμα μὲ τοῦτο ἰσόμετρο,
ἀπ' ὅταν γιὰ τὸν κόσμο ἀχτινοβόλησε,
εἶδε ποτέ; Τὰ σύμπαντα
καὶ τοὺς αἰῶνες νὰ ρωτήσω, ἀνάερα
χύνομαι σ' ἄπειρο διάστημα γοργός.

Τὸν κόσμο ἰδοὺ τὰ μάτια μου κοιτάζουν.
Ὦ πόσα ἐμπρός μου ἐξαίσια
οἱ περασμένοι αἰῶνες θαύματ' ἀραδιάζουν,
π' ὅλα μαζὶ τὸ πνεῦμα μου
σ' ἄφραστο ὑψώνουν θαυμασμό! Στὴ μυστικὴ
τὴ ράβδο ὑποταζόμενα
σὲ δυὸ τείχη τὰ κύματα ἐστυλώθηκαν,
κι ὁλόθαρροι ἀπ' τὰ οὐρλιάσματα
τοῦ Φαραώ, στὴ μέση τους ἐχύνονταν
χιλιάδες τ' ἄλογα, χιλιάδες οἱ πεζοί.

Ἀλλὰ τὰ τείχη π' ἄξαφνα ἐσηκῶσαν,
στὸ μανισμένο στράτευμα
ἀφεύγατη ταφὴ πρὶν τοῦ θανάτου ἐδῶσαν,
ἐνῷ στὸ βρόντο ἀντίφωνο

τὸν ὕμνο ἐτόνιζε τοῦ Ὑψίστου ὁ Μωυσῆς.
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . (λείπουν 5 στίχοι) . . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Θαυματουργά, τεράστια μεγαλεῖα
ποῦ στῶν αἰώνων τ' ἄφωτα
σκοτάδια ὑμνολογοῦν τὴ δύναμη τὴ θεία
τοῦ Ὑψίστου, ποῦ σὲ τρίσβαθην
ἄβυσσο στέκει ἀνεξερεύνητου φωτός.
Ὅμως μὲ χεῖλι ὁλόθερμο
ὕψωσε, ὦ Λειτουργέ, τὰ θεῖα λόγια σου,
κι ἀπ' τὰ λημέρια τ' ἄφθαρτα,
χωρὶς καὶ νὰ τ' ἀφήσῃ, τοῦ Ἐπουράνιου
θἄρθῃ σ' ἐσὲ στὸν ἅγιον ἄρτον ὁ Υἱός.

Τοῦ μυστηρίου τοῦ τρανοῦ νὰ λύσῃ
στὸ λογισμὸ τὸν ἔκθαμβο
τὸν ἀκατάληπτο δεσμὸ ποιὸς θὰ τολμήσῃ;
Στοῦ στίχου Αὐτὸν τὰ ὁλόχρυσα
φτερὰ θὰ ὑμνολογῶ περιζωσμένον φῶς.
Ἀλλ' ἀπὸ σκότη ὁλόπυκνα
ἕνα πέλαγο βλέπω δίχως σύνορα.
Προσκύνησε καὶ σώπασε.
Σωπάσαν κι ἐπροσκύνησαν κ' οἱ Ἀπόστολοι,
ὅταν τὸ σῶμα του τοὺς ἔδωσε ὁ Χριστός.

Τῶν οὐρανῶν ὅλα τὰ αἰθέρια πλάτη
βλέπω νὰ κρύβουν ἄξαφνα
μιὰ θάλασσ' ἀπὸ φῶς ἀνησυχιὰ γεμάτη·
κι ἄκοπος κρότος ἔβγαινε

ὡσὰν κατὰ τοὺς βράχους φουσκοθαλασσιᾶς.
Ἀγγέλων πλήθη ἀμέτρητα
ἀπ᾽ τ᾽ οὐρανοῦ τὲς ἐρημιὲς κατέβαιναν
μ᾽ ὁλόχαρα κινήματα·
καὶ τὴ γῆ τὴν πανέρμη, ὅπου ἀναπαύονται
ὅσοι σ᾽ ἐμᾶς τὸ δρόμο ἀνοῖξαν συμφορᾶς,

ὅλα ὅλα τὰ πλήθη πυκνωμένα
τρεχᾶτα ἐκεῖ τὴ γέμισαν,
καὶ, στὴν ὄψη ἀπ᾽ οὐράνιο ζῆλο φλογισμένα,
ὁμόφωνα ἐξιστόρισαν
τὸ θαῦμα πῶκαμε τὸ Τέκνο τοῦ Θεοῦ
γιὰ τοὺς θνητούς· κι ὁλόθερμος
ὁ σάλος πάντα ἐπλήθαινεν ἐπλήθαινε,
κ᾽ οἱ οὐρανοὶ δευτέρωναν,
κ᾽ ἡ σκόγη τῶν πατέρων ἀναγάλλιασε
στῆς κοίτης τὴ σιωπὴ τοῦ ὕπνου τοῦ στερνοῦ.

Τὸν ὕμνο, Λειτουργέ, τὸ μυστικό σου
ψάλε λοιπόν, θεόφοβε·
πρόσφερε τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα στὸ Θεό σου.
Γιὰ χάρη του ἐδυνήθηκε
σιμὰ στὸν Ἄπλαστο τὸ Σπλάχνος νὰ στηθῇ·
ἀλλ᾽ ὄχι ὅταν λαμπρότερη
δόξα ποθῶντας οἱ ἀποστάτες ἄγγελοι,
στὸ θρόνο τοῦ Ὑψηλότατου
νὰ φθάσουν, καὶ στὴ λάμψη καὶ στὴ δύναμη
νὰ τὸν νικήσουν μελετοῦσαν σιωπηλοί.

Γι᾽ αὐτοὺς βουβὴ ᾽ναι τώρα καὶ θὰ μείνῃ
ἡ ἀστείρευτη ἀναγάλλιαση,
βουβή, καὶ πλιὰ τὴ χαραυγή, πλιὰ τὴ σελήνη
στὰ πόδια τους τ᾽ ἀθάνατα

πλιὰ δὲ θὰ ἰδοῦν ποτὲ νὰ λάμπουν φλογερά.
Εἶδε τοῦ κόσμου ὁ Κύριος,
ἀτάραχος στὸ θρόνο του τὸν ἄφθαστο,
τὸ σχέδιο τους τ' ὀλέθριο,
κ' εὐθὺς ἀπ' τὰ λημέρια τους τὰ αἰθέρια
καταποντίσθηκαν στὴν ἄβυσσο ἀστραφτά.

ΣΟΝΕΤΟ

ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Τοὺς μυστικοὺς ὕμνους τὰ χείλη σου ἀναδίναν,
ποῦ τὸν Ἄναρχο Λόγο κράζουν ἐδῶ κάτου·
τοὺς ξανάλεγε πάλι ὁ Ἥλιος στὴ χαρά του,
καὶ φλόγ' ἀγνώριστην οἱ ἀχτῖνες του ξεχύναν.

Μ' ἔκσταση σιωπηλὴ τ' ἄστρα τὸν ἦχο ἐπίναν
τοῦ θείου λόγου σου μυστήριο ὅλου γεμάτου,
κι ὅλους στὴν ἔκταση κατόπι τοῦ ὑπερτάτου
θόλου οἱ ὁλόφωτοι μύριοι κόσμοι τοὺς ἐχύναν.

Στ' οὐρανοῦ τὸ βαθὺ κι ἀπέραντο δοξάρι
τέτοιο παρθενικῆς γαλήνης γέλιο ἐχύθη,
ποῦ ποτὲ δὲν ἐφάνη μὲ παρόμοια χάρη,

παρ' ὅταν στ' Ἄδειο τὸ ἀτελείωτο, στοῦ θείου
λόγου τὸ πρόσταγμα, κατάξαφνα ἐδοκήθη
τὸ βάρος τ' ἄγνωστο τῶν ἄστρων καὶ τοῦ Ἡλίου.

ΣΟΝΕΤΟ

ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Στ' ἅγιο τραπέζι ὁ θεῖος Ἔρωτας ἐστήθη,
καὶ τὸ μάτι του φέγγος οὐρανοῦ σκορποῦσε·
τὴ φαρέτρα κι αὐτὸ τὸ βέλος ἐκρατοῦσε,
ποῦ τοῦ νέου Ἀαρὼν ἐκέντησε τὰ στήθη.

Πότε στὴν ὄψη, ὅπου τῆς πίστης λάβρα ἐχύθη
καθάρια καὶ γοργή, προσεχτικὰ κοιτοῦσε,
πότε στὸν ὕμνο, ποῦ σεμνὰ κι ἥσυχα ἠχοῦσε
καὶ τῆς ἁγνῆς ψυχῆς του ἀνάδινε τὰ ἤθη.

Ὁ Λειτουργὸς ὡστόσο στὸ τραπέζι βάζει
τ' ἅγιο φιλί, καὶ τοῦτο ἐστάθη θερμὸ τόσο,
π' ὁ Ἔρωτας γλυκὰ γελῶντας τὸ συνάζει.

Κατόπι· «Ὅταν γυμνὸ τὸ σῶμα σου θ' ἀνέβῃ
σ' ἐμᾶς, στὰ μάγουλά σου ὁ ἴδιος θὰ τὸ δώσω»,
εἶπε, τὸ φιλὶ πῆρε, καὶ στὰ οὐράνι' ἀνέβη.

ΣΟΝΕΤΟ

ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΦΟΣΚΟΛΟΥ

Ἔκλαψε, ὑπέρλαμπρε, ἡ πατρίδα σου θωρῶντας
ἔρμη ἀπὸ σὲ τὴν ἀγκαλιά της ν' ἀπομένῃ,
κ' ἔκλαψε πάλι γιὰ τὴ δάφνη σου, πονῶντας
π' ὄχι δική της τόσο σ' ἄρεσε, ἀλλὰ ξένη.

Καὶ πικρότερα τώρα δέρνεται χτυπῶντας
χέρι μὲ χέρι, κι ἀνακράζει ἀπελπισμένη·
«Ὠϊμέ! καὶ τὸ κορμὶ μοῦ παίρνουν, ποῦ καὶ ζῶντας
στὰ ξένα ηὗρε τιμή, στὰ ξένα καὶ πεθαίνει!»

Ἄχ! γιὰ τὰ ἐξαίσι' αὐτὰ ποῦ σ' ἐδοξάσαν κάλλη
τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς καὶ δύναμή 'χαν τόση,
ποῦ μοναχὰ θὰ τὰ νοήσουν οἱ μεγάλοι,

ἂν ἡ πατρίδα σου δὲ θέλεις νὰ σπαράζῃ
πάντα στὸν πόνο, καὶ στὸ κλᾶμα της νὰ λυώσῃ,
κάμε σ' αὐτὴν νὰ βγῇ κάποιος ποῦ νὰ σοῦ μοιάζῃ.

ΣΟΝΕΤΟ

ΓΙΑ ΕΝΑΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗ ΟΡΓΑΝΩΝ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εἶδε, προτοῦ τὸ ἔργο ἀρχίσῃς, ἡ Οὐρανία
κατ' αὐτὴν νἄχῃς τὴν ἀγκάλη σου ἁπλωμένη,
κι ἀπὸ τ' ἄπειρο φῶς, ὅπου θρονεύ' ἡ θεία,
περνῶντας τὸν καθάριο οὐράνιο θόλο βγαίνει.

Συνερίσαν σὲ λάμψη τ' ἄστρα κι ἁρμονία,
τὴ γνώριμη θεὰ θωρῶντας νὰ προβαίνῃ·
τὴ θειότερη Αὐτὴ γροικῶντας συμφωνία
στ' ἁπαλὰ στήθη τὴ δεχότουν τυπωμένη.

Καὶ πρὸς ἐσένα κατεβαίνοντας, γενναῖα
στὴν ψυχή σου μ' ἀμβρόσιο φίλημα ἐντυπώνει
τῶν ἄστρων τὴν αἰώνια ἀρχέτυπην ἰδέα·

κάνεις τ' ὄργανο σύ, καὶ τέτοιαν ἡ φωνή του
θεϊκὴν ἁρμονία πρὸς τὸν Πλάστη ὑψώνει,
ποῦ κάθ' ἄστρο γροικᾷ καὶ παύει τὴ δική του.

ΣΟΝΕΤΟ

ΓΙΑ ΓΑΜΟ

Δίνει τὸν ὅρκο ἡ Κόρη, κ' ἔμειναν κρυμμένα
τὰ κρίνα τῆς θωριᾶς σὲ πύρινη πορφύρα·
Αὖρα, ποῦ τὸν ἀκοῦς, στὰ ὁλόχαρ' ἁπλωμένα
γοργὰ φτερά σου φέρτον στὴ θεὰ Κυθήρα.

Στοχαζόμενη αὐτὴ τ' ἁγνὰ χαριτωμένα
χειλάκια, ποῦ τοῦ ὡραίου ἐγίναν ὅρκου ἡ θύρα,
θὰ χύσῃ βλέμματα σπιθόβολα σ' ἐσένα
τοῦ ἀθάνατου ματιοῦ, ποῦναι τοῦ κόσμου ἡ πύρα.

Ξαναγῦρε κατόπι ἀχτινοβολισμένη
τὰ ζεφυράκια σου νὰ βρῇς, καὶ μὲ καμάρι
πές τους γιατί γυρίζεις ἔτσι στολισμένη,

καὶ θὰ ἰδῇς ἄλλο δρόμο καὶ τὴν Αὖρ' ἀκόμη,
καλότυχη μηνύτρα, μὲ θυμὸ νὰ πάρῃ,
πῶφερε τὴ χρυσὴ τῆς Βερενίκης κόμη.

ΣΟΝΕΤΟ

ΤΟ ΡΟΔΟ

Ὅταν στὸν οὐρανὸ προβαίνοντας τὸ βράδυ
σ' ἀγνὲς ἀγάπες κι ἅγιους στοχασμοὺς καλοῦσε
σὲ κλειστὸ μπῆκα περιβόλι, ποῦ στὸ στάδι
σιμὰ τοῦ ποταμιοῦ μὲ τ' ἄνθη του εὐωδοῦσε.

Κ' ἐκεῖ θωρῶ τὸ ρόδο, ποῦ χωρὶς ψεγάδι
πρῶτο στὲς πρῶτες ὀμορφιὲς λαμποκοποῦσε,
ἀλλὰ τὸ ἐρωτικὸ τοῦ κόρφου κοκκινάδι
στὸ γλυκὸ πόθο τοῦ ματιοῦ μου ἀκόμη ἐκλειοῦσε.

Ζεφύρου μαλακὴ φτεροῦγα τοῦ χαϊδεύει
τ' ἀπάρθενο στελέχι· θέλει αὐτὸ ν' ἀνοίξῃ,
ἀλλὰ δειλό, τὸ κεφαλάκι του σαλεύει.

Ἀνοίγει τέλος σὰ χειλάκι ἐρωτεμένο
πρώτη φορά, κι ἀπὸ τὸν πόθο του νὰ δείξῃ
τὰ κάλλη του, γλυκὰ σὰ φλόγα εἶναι βαμμένο.

ΣΟΝΕΤΟ

ΣΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΠΑΥΛΟ ΜΕΡΚΑΤΗ

Τὴν πρώτη μέρα ποῦ τοῦ ἥλιου τὴ λαμπράδα
ἀπ' τὴν ἀνατολὴ θὰ ἰδοῦμε νὰ προβαίνῃ,
θὰ κάμουμε ἡ φωνὴ τοῦ τραγουδιοῦ νὰ βγαίνῃ
ἥσυχη ἐκεῖ στὴ μαθημένη πρασινάδα.

Θὰ συρίζῃ τῆς αὔρας μὲ πολλὴ γλυκάδα
παραπονετικὴ πνοὴ κι ἐρωτεμένη,
καὶ μὲ τοῦ ζέφυρου τὸν ἦχο ἁρμονισμένη
θὰ τρέχ' ἡ βρύση μὲ μυριόχαρη γοργάδα.

Ἂς λάμψῃ αὐτὸς ὁ ἥλιος ποῦ καιροὺς σιγάει!
κι ἂς ξαναγύρουμ' ὅπου ἡ αὔρα ψιθυρίζει
κι ὅπου δειλὸ νερομουρμούρισμα κυλάει.

Καθισμένοι μαζὶ στὰ χόρτα στὴ δροσοῦλα,
θὰ τονίσουμ' ἐκεῖ τραγοῦδι ν' ἁρμονίζῃ
μὲ τ' ἀγεράκι τὸ γλυκό, μὲ τὴ βρυσοῦλα.

ΣΟΝΕΤΟ

ΤΟ ΠΕΣΙΜΟ ΤΟΥ ΕΩΣΦΟΡΟΥ

Πέφτει ὁ περήφανος, κ' ἡ φύσις ἐχαιρότουν,
στὸν τόπο π' ἄστρου φῶς ποτὲ δὲν τρεμουλιάζει.
Μὲ πρόσωπ' ὅπου κάλλος πλιὰ δὲν ἐσωζότουν,
γιατὶ τοῦ πάρθηκε ὁ οὐρανός, ἀγριοκοιτάζει.

Τὸ πρόσωπο τοῦ Ὑψίστου πλιὰ σ' αὐτὸν κρυβότουν·
ἔτσι στὸ ἔργο του τὸ κάκιστο ταιριάζει,
κ' εἶναι τοῦτο π' ὁ ἄχρειος δαίμονας φοβότουν,
κι ὅμοια τρομάρα οὐδὲ κ' ἡ Κόλαση τοῦ βάζει.

Ζαφεῖρι ἀθάνατο φορῶντας ἡ Εὐσπλαχνία
παντοῦ συλλογισμένη ἐπρόβαινε τριγύρου,
σὲ σκέπη κρύβοντας τὰ φέγγη της τὰ θεῖα.

Καὶ λέγοντας τὸν πόνο ποῦ βαθυὰ γροικάει
σ' ὅλους τοὺς οὐρανοὺς θρηνολογοῦσε γύρου·
«Ὤιμέ! νὰ κατοικιέται ἡ Κόλαση ἀρχινάει!»

ΣΟΝΕΤΟ

ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΜΑΡΚΟΡΑ

Χθὲς ἔδειξες στὸν κόσμο, ὦ Τύχη, καὶ σ' ἐμένα
τὸ νιὸ τὸν ἄμοιρο καὶ μοῦπες στὴ λαλιά σου·
«Τὸ ἦθος τοῦτο τὸ σεμνὸ περιεργάσου
καὶ πὲς ἂν ἐδῶ κάτου εἶν' ὅμοιο του κανένα.

Καὶ στὴ συλλογισμένην ὄψη, ὅπου σπαρμένα
γελοῦν τῆς νιότης τ' ἄνθη, λίγην ὥρα στάσου·
ρίξε στὰ βάθη τῆς ψυχῆς του τὴ ματιά σου,
κ' εὗρε μέσα ψεγάδια, ἂν ἠμπορεῖς, κρυμμένα.

Ἰδὲς τον γύρω του, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ,
νὰ θησαυρίζῃ ἀγάπη, καὶ σ' αὐτὸν νὰ κλίνῃ
καὶ σὲ θεοῦ πνοὴν ἡ δάφνη νὰ φιφλίζῃ».

Σὲ τόση ἐλπίδα μιὰ μονάχη ἄχαρη χάρη
τὸ δύσκολό σου χέρι, ὦ Τύχη, σ' ἐμὲ δίνει·
ἔλειπα, καὶ δὲν εἶδα τὸ στερνὸ κλινάρι.

ΣΟΝΕΤΟ

ΣΤΟΝ ΟΡΦΕΑ

'Αοιδέ, ποῦ τὴ Συμβία τρέχοντας στ' ἀνήλιο
σκότος ζητᾷς τῆς λησμονιᾶς καὶ τοῦ θανάτου,
μὴ μοῦ βαρύνῃς ἂν κ' ἐγὼ σ' αὐτὸ τὸ σπήλιο
ψθάνω μὲ τ' ἄξια τοῦτα πνεύματα ἐδῶ κάτου.

Δίψα ἐδῶ μακρυὰ μᾶς σέρνει ἀπὸ τὸν ἥλιο
γιὰ τὰ κρύφια τοῦ τόπου αὐτοῦ φρίκη γεμάτου·
τοῦ 'Ερέβους ὅλου θὰ σοῦ ἀνοίξῃ τό βασίλειο
ὁ θεὸς ποῦ σ' ἐσὲ μιλεῖ, καὶ τὰ κρυφά του.

Σῦρε καὶ φέρ' ἐκεῖθε δῶρο τὴν 'Αλήθεια
στὲς πονεμένες μας ψυχές· τὴ λαχταρίζουν,
σὺ τὸ ξέρεις, μὲ θεῖο πόθο ὅλα τὰ στήθια.

Κι ὡστόσο, ὡς νὰ γυρίσῃς ἀπ' τ' ἀνήλια μέρη,
δάφνες τὰ χέρια μας στὴ γῆ θὰ σοῦ σκορπίζουν
γιὰ τὰ χνάρια σου ἐσέ, γιὰ τ' ἀκριβό σου ταῖρι.

ΣΟΝΕΤΟ

ΣΤΗΝ ΚΥΡΙΑ ΣΤΥΛΙΑΝΗ ΜΑΚΡΗ
ΚΟΜΗΣΣΑ ΣΟΛΩΜΟΥ
ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ ΤΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΜΑΚΡΗ

Ὕπνου ἀνεξύπνητου ὁ ἀδελφός σου εἶχε τὸ βύθος,
καὶ ἡ χλωμάδα ἡ στερνὴ στὴν ὄψη ἀσπρολογοῦσε·
τοῦ φιλοῦσες ἐσὺ μὲ κλᾶμα αὐτὸ τὸ στῆθος,
ποῦ τόσο λίγο πρὶν γιὰ σένα ἐλαχταροῦσε.

Ὡστόσο μ' ὅλο γαληνότατο τὸ ἦθος,
ν' ἀναπαυθῇ στὸν κόρφο τοῦ θεοῦ κινοῦσε,
καὶ τὴν ἁγνὴ ψυχὴ συνώδευε τὸ πλῆθος
τῶν Ἀρετῶν, ποῦχε στὰ στήθη ὅταν ἐζοῦσε.

Ἔτρεξαν πάραυτ' ἀπ' τ' ἀθάνατα λημέρια
νὰ τὸν συναπαντήσουν τὰ μικρὰ παιδιά σου,
καὶ μὲ φωνὴ χαρᾶς ἐσήκωσαν τὰ χέρια.

Ἄπλωσ' ἐκεῖνος σ' ὅλα τὴν ἀγκάλη, ἀλλ' ἅμα
στὲς ροδαρὲς θωριές τους εἶδε τὴ θωριά σου,
ἐπόνεσε ἡ καρδιά του καὶ τὸν πῆρε κλᾶμα.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

ΣΤΗΝ ALICE WARD

Τὰ τριαντάφυλλ' αὐτά, Καλή μου, ἄχ! σὺ μὲ ἤθος
ἰδές τα γαληνὸ στὰ πόδια σου πεσμένα,
ἀλλ' ὡς μὲ τῶν ἀνθιῶν της τ' ἄλλο πλούσιο πλῆθος
τῆς πατρίδας μου ἡ γῆ τ' ἀνάδωσε γιὰ σένα,
ὅμοια γιὰ τὴν ὑγειά σου ὁλόχαρη στὸ στῆθος
τήν ἐλπίδα ἀναδίνει καὶ ἡ καρδιά μου ἐμένα·
καὶ σ' ἐσὲ βλέπ' ὁ 'Απρίλης νἄρχεται μ' ἐκείνη
κ' εὐωδιαστὸ φιλὶ στὴ θύρα σου ν' ἀφίνῃ.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

ΣΤΟΝ ΙΠΠΟΤΗ ΙΩΑΝΝΗ ΦΡΑΙΖΕΡ

Γεμάτο ἀπ' τὴν ψυχή μου, ἀπὸ τὸ στοχασμό μου,
στῶν Ἄγγλων πέταξε τὴ γῆ, χρυσόνειρό μου.
Σῦρε στὸ σπίτι τοῦ Ἰωάννη μου, ποῦ ἡ θεία
Πίστη καὶ τῶν Μουσῶν ἐστήθηκε ἡ χορεία,
καὶ πές· «Ἐκεῖνος, ποῦ σ' ἐσένα ἤθελε χύση
ἀπ' τὰ καλὰ τῆς γῆς ὅλη τὴν πλούσια βρύση,
θέλει ἐδῶ νὰ πετάξω, καὶ σ' ἐσὲ νὰ φθάση
ὅ,τι αὐτὸς αἰσθανότουν ὅταν μ' εἶχε πλάση».

Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΜΗΤΕΡΑ

Κρέμεται τὸ σπαθὶ κοντὰ στὴν κούνια σου, καλό μου,
ἀλλὰ τὸ χέρι δέν εἶναι ποῦ τὄσφιγγε στὴ νίκη.
Μακρὺς ὁ λάκκος π' ἄνοιξε καὶ κλεῖ τὸ γίγαντά μου.
Κάμπους, βουνά, χωρὶς αὐτὸν μάχης καπνοὶ σκεπάζουν·
ἀλλ' αὐτὸ τώρα ποῦ κουνῶ τ' ἀμέριμνο κορμάκι
αὔριο θὰ γίνῃ δύναμη ποῦ ὁ λογισμὸς κινάει,
καὶ στῆθι ἀντρίκιο θὰ στηθῇ στὲς σαΐτιὲς τῆς μοίρας.
Βρέχει τὰ βέλη της αὐτὴ στὰ ὕψη τῶν ἀνδρείων,
ποῦ ἐκεῖ στημένοι στερεοὶ λάμπουν στὴ μάχη θεῖοι.
Χαρὲς καὶ πλούτη νὰ χαθοῦν, καὶ τὰ βασίλεια, κι ὅλα,
τίποτε δέν εἶναι, ἂν στητὴ μέν' ἡ ψυχὴ κι ὁλόρθη.
Ὅλα τὰ ἐρείπια γύρω της κοιτᾷ χαμογελῶντας,
κι ἀνθοὶ σ' αὐτά, παντοῦ κι ἀργά, βλασταίνουν ὡς τὸν τάφο·
φυτρώνει καὶ στὸ σκότος του τοῦ Παραδείσου τ' ἄνθι.
Τοῦ κόρφου σύ, τῆς ἀγκαλιᾶς ἀγαπημένο βάρος,
σπούδαξε, μὴν ἀργοπορῇς βάρος νὰ γίνῃς τρόμου
ἐκεῖ ποῦ οἱ χείμαρροι τοῦ ἐχθροῦ τρομαχτικὰ βρυχίζουν.
Ἀλλὰ τὸ χέρι σου ζωστὸ πλιὰ στὸ λαιμό μου γύρω
δὲ θἄναι τότε, ἀλλὰ σ' αὐτὸ τ' ὀλεθροφόρο ξίφος.
Τῆς Μοίρας ἔτσ' οἱ δύναμες ὅσο τρανὲς κι ἂν εἶναι,
κι ἂν πέσῃς σὺ στὸν πόλεμο, μένουν ἐκεῖνες, ὅπως
τῆς κούνιας τὰ κινήματα ποῦ τώρα σὲ κοιμίζουν.
Μεγάλωσε, μεγάλωσε, μὴ δίχως μάνα μείνῃς.
Θὰ ζώσῃ ἐκείνη τὸ σπαθὶ μὲς τὸ βυζὶ ἀποκάτου,
κ' ἐμπρός! σημαία καὶ σπαθί, ψυχή, ψυχὴ καὶ νίκη!
Τὴν ψυχὴ μέσα μου γροικῶ τοῦ ποθητοῦ πατρός σου,
καὶ χίλιες, χίλιες γύρω μου ξαστράφτουν Ἀμαζόνες.

Ἄντρες, γυναῖκες εἶν', κανεὶς δὲ θὰ ρωτᾷ στὴ μάχη.
Κοίτα τοὺς λάκκους! — ἀλλὰ τί μπορεῖς σὺ νὰ κοιτάξῃς;
Ἄπειρους λάκκους, ἄπειρους γεμίζουν οἱ νεκροί μας·
πέφτουμ' ἐμεῖς, τὸ ἔργο μας γιὰ τὴ πατρίδα μένει,
καὶ σ' ὅλα ζῇ τὰ στήθη μας τούτ' ἡ πνοὴ καὶ μόνη,
ποῦ φλόγα γίνεται φριχτὴ καθολικοῦ πολέμου,
ποῦ κάθε γῆ καὶ θάλασσα παντοῦ περιλαβαίνει,
ποῦ ζώνει ἐσὲ καὶ σκίρτημα καὶ τῆς κουνιᾶς σου δίνει.
Σκίρτα, κουνιά, μ' εὐχὴ χαρᾶς γιὰ τὸ καλὸ ποὺ θἄρθῃ!
Γλυκὰ κ' ἡ τύχη μοῦ γελᾷ, γιατὶ ἡ στιγμὴ 'ναι τούτη
ποῦ τ' ἀκριβά σου βλέφαρα σηκώνονται κι ἀφίνουν
τὸ χαμογέλιο τῆς ματιᾶς νὰ λάμψῃ, σ' ὅλα τ' ἄλλα
ἀβέβαιο καὶ τρεμάμενο, ἀλλ' ὄχι καὶ σ' ἐμένα.
Ἔλα σ' ἐμέ, τῶν σπλάχνων μου γλυκὸ βλαστάρι· θέλω
γιὰ μιὰ στιγμὴ γοργὰ 'π' αὐτὸ τὸ σπίτι νὰ μακρύνω·
θέλω τὸ μέτωπ' ὁ καπνὸς τῆς μάχης νὰ σοῦ γγίξῃ,
πλατυὰ τὸ στῆθος σου, βαθυά, νὰ πνέξῃ ὀλέθρου φλόγα.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΜΑΓΝΑΔΙ

Ὄνειρο ζωντανῆς ζωῆς στὸ μυστικό του αἰθέρα
μοὔδειξε ἀτάραχη Μορφή, π' ἂν κ' ἐφοροῦσε σκέπη,
ἔλαμπε σ' ὅλα θεϊκιά, καὶ στὴν κορμοστασιά της.
«Ἂ πές μου, πές μου, ἀληθινοῦ κόσμου τρισάγιε ξένε,
ἂν ἡ Καλή μου σώθηκε, κι ἂς εἶν' στὴν κεφαλή σου
τὸ πρῶτο ἀπ' τῆς Παράδεισος τὰ ὁλόλαμπρα στεφάνια,
καὶ τὸ φιλί μου, τὸ φιλὶ στὰ θεϊκά σου πόδια!
Χαρὰ νὰ σκέπαζε οὐρανοῦ τὰ πέλαγα μὲ ρόδα,
τρανώτερος πλουσιώτεπος κἂν μικρὸς λόγος εἶναι
τοῦ ἀπάνου κόσμου, ποῦ περνᾷ στὴν ἀκοὴ τοῦ ἀνθρώπου.
Πές μου ἂν ἐσώθη, κι ἄκουσα πλασμένα στόματ' ἅγια,
στὰ μάτια τ' ἄπλαστα νὰ λὲν ἀκάθαρτο τὸ χιόνι.
Ἀπ' τὴ στιγμὴ πούκρυψε ἡ γῆ τὴν ὄψη της τοῦ κόσμου,
ποῦ μὲ χαρὰ τὸ χνάρι της θωροῦσε καὶ μ' ἀγάπη,
καὶ τῆς ἀνθρώπινης λαλιᾶς τοῦ ἐσκόρπα ὡραῖο τ' ἄνθι,
τὸν ἔπαινο, σκληρὴ γι' αὐτὸ μ' ἐπαίδευε ὑποψία.
Κάθε τὶ στέρεο τῆς ζωῆς σάλευε τότ' ἐμπρός μου,
ὅπως τὴ νύχτα σὲ ναό, σὰν ἕτοιμο νὰ σβύσῃ
σειέται τὸ φῶς τὸ ἀκοίμητο, τρεμουλιαστὲς σαλεύουν
εἰκόνες καὶ ταφόπετρες, κι ὅλα τὰ πάντα γύρω
ἕτοιμα φαίνονται θαρρεῖς ν' ἀφανισθοῦν ἐμπρός σου.
Ἀλλὰ ἡ θεά, ποῦ τώρα ἐμπρός μου ἐστήθη, θὰ ἠμπορέσῃ
ἢ Κόλαση ἢ Παράδεισο στὰ στήθη μου νὰ στήσῃ,
τὶ αὐτή 'ταν στὴν ψυχή μου κ' εἶν' σὰ στὸ κορμὶ ἡ ψυχή μου.
Γνωρίσαν τὴν ἀγνότητα τοῦ πόθου μας οἱ μέρες,
μέρες γεμάτες ἥλιο, νύχτες μακρυὲς ἀγάπης.
Κανεὶς ποτὲ δὲν τὄμαθε, κανεὶς δὲ θὰ τὸ μάθῃ.

Πηγή 'ταν ποὔτρεξε κρυφὰ δίχως κανέναν ἦχο.
Ἔργα καὶ λόγια, στοχασμοὶ τρισεύγενοι κι ὡραῖοι,
μελῳδικὸς ἦταν ἠχὸς μὲ τῆς Μορφῆς συνόμοιος,
καὶ μὲς τὸ πλοῦτος ξάστερο ξαγνάντευες τὸ βάθος,
ὅπως μὲς τὰ βαθυὰ νερὰ τοῦ καθαροῦ πελάγου
τὴν πέτρ' ἀκίνητη θωρεῖς μὲ χλωρασιὰ ντυμένη.
'Ανάβρυζ' ἀπ' αὐτὴν ζωὴ κ' ἐκύκλωνέ με μ' ὅση
δύναμη ζώνει τώρ' αὐτὴν τὸ χέρι τοῦ Θανάτου.
'Εχτύπα μέσα μ' ὁ οὐρανὸς μ' ὅσες φωνὲς κι ἂν εἶχε,
ἀλλ' ὡς στὸ γκίσμα της ναὸς ἡ γῆ τοῦ τάφου ἐγίνη,
ὁ θάνατος, ὁ θάνατος, καθημερνὸς τοῦ ἀνθρώπου,
θαῦμα στὸν κόσμο ἐφάνηκεν ἀπίστευτο καὶ νέο.
Θλιμμέν' ἀχνίσαν γιὰ καιροὺς τῶν γυναικῶν τὰ κάλλη,
κ' ἔκλαψ' ὁ ἄντρας κι ἀχαμνὸς σὰν τὴ γυναῖκα ἐφάνη.
Ἴσως τ' ἄγνωστα κόκκαλα τριγύρω της θ' ἁγιάσουν,
ἴσως σκουλήκια δὲ θὰ βγοῦν, κι αὐτή 'σως δὲ θὰ λυώσῃ,
ἴσως καὶ μὲς τὸν τάφο της ὄμορφη θἄναι πάντα,
ἴσως καὶ αὔριο (ἀλλαλογῶ;) θὲ νἄβγῃ ἀναστημένη.
'Αλλὰ γιατὶ τέτοια λαλῶ; Γιατὶ κι ἂν ἔξαφν' ὅλα
στὰ πόδια μου κατέβαιναν τῆς γῆς τὰ μεγαλεῖα,
τὴν εὐτυχιὰ στὰ μάτια της μονάχα θὰ ζητοῦσα».

Ξάφνου ἡ Μορφὴ ξεσκέπασε τὸ πρόσωπο κ' ἐφάνη
ἡ ποθητὴ γελούμενη καὶ πολυδοξασμένη.

Τ' ΑΗΔΟΝΙ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΡΑΚΙ

«Ἀγροίκησε, γεράκι, τὸ φτωχὸ τ' ἀηδόνι.
Εἶναι στὸ χέρι σου ἡ ζωή μου, καθὼς εἶναι
τὸ πέταμά μου τούτη τὴ στιγμὴ στὰ νέφη,
ὅπου ποτὲ δὲν ἔχω φθάσῃ. Ἀλλ' ἄκουσέ με.
Ἀπὸ τὲς μυστικὲς γλυκὲς πηγὲς τῆς φύσης
ἐγλυκανάβρυζ' ἕνα πνεῦμα ποῦ ἀπαντοῦσεν
ἕν' ἄλλο ἴσια γλυκὸ οτὸ στῆθος μου, καὶ τοῦτο
ἀναλυότουν σὲ τραγοῦδι, σὰν τὰ φύλλα
τοῦ δέντρου μου, σὰν τἄστρα ποῦ ἀπὸ πάνου ἐλάμπαν.
Μ' εὐφραινε γύρω ἡ φύση, κ' ἔβγαινε ἁρμονία.
Σὲ θωροῦσα ποῦ ἐρχόσουν κατὰ μέ, κι ὁ φόβος
ἀπὸ τὸ θαυμασμό μου ἐστάθη νικημένος
στὸ μεγαλόπρεπο τρεχάτο πέταμά σου,
ὅπου ἐγὼ τῶν θεῶν ἐξάνοιγα τὸ δῶρο.
Ἀλλ' αὐτὴ τὴ στιγμὴ μέσ' ἀπὸ πλούσιο βάθος
τὰ τραγούδια μου ἠθέλαν νἄβγουν, ἀπ' τὸν πόνο
γιά 'να τριανταφυλλάκι π' ἄρπαζεν ὁ ἀέρας.
Καὶ τ' ἀρχινοῦσα ἐγώ, ἐγὼ ποῦ μὲς τὸ σκάσμα
τῆς ἀστραπῆς γροικοῦσα νὰ χτυπᾷ ἡ καρδιά μου,
μουλωτὸ στὸ κλωνάρι ποὖχε μόλις ἔβγῃ.
Ἄφησέ με νὰ ζήσω μιὰ στιγμή, κἂν ὅσο
στὸ γαληνὸ νὰ χύσω αἰθέρα καὶ στ' αὐτί σου
τὸ θησαυρό μου. Μὴ σκοτώσῃς ὅ,τι πρέπει
νὰ γεννηθῇ». Σ' αὐτὰ τὰ λόγια τὸ γεράκι
τ' ἄπονο νύχι του παράλυε, καὶ μὲ τ' ἄλλο
ἅπλωνεν ὡσὰν σπλάχνους φιλανθρώπου χέρι
στ' ἀηδόνι, ποῦ σ' ἐκείνη τὴ στιγμὴν ἐσβύσθη.

ΣΤΟΝ ΟΡΦΕΑ

Οἱ ἄνθρωποι ἀκολούθησαν τ' ἀθάνατό σου μέλος
τὸ δέχτηκαν στὰ στήθη τους καὶ τὸ κακὸ ἀστοχῆσαν.
Ἐβλάστησέ τους στὴν ψυχὴ τὸ θεϊκὸ λουλοῦδι,
καὶ κόβοντάς το, π' ἄνοιγεν ἀπάντεχα, ἐχαρῆκαν,
καὶ πῶς καιροὺς τὄχαν προτοῦ σὰν ὄνειρο ἐθυμόνταν.
Ἀκράτητοι δρόμο μακρὺ μακρὺ σ' ἀκολουθῆσαν,
μὲ πρόσωπα ὅπου ἐξάστραφτε πρωτόφαντη ὀμορφάδα,
σὲ λαγκαδιὲς καὶ σὲ βουνά, σ' ἀκρογιαλιὲς καὶ σπήλια,
σὲ δρόμους μακρυνότατους ἀπάτητης ἀβύσσου,
καὶ βήματα, κινήματα συντρέχαν τὸ ρυθμό σου,
καὶ σκόρπιες διάφορες φωνὲς ἐφαίνονταν δικές σου.
Σ' ὅλη τὴν πλάση τῶν θνητῶν ἔμεινεν ἔτσ' ἡ βοῦλα
τοῦ μέλους σου, κι ἄρμοσε αὐτὴ μ' αὐτὸ τὸ κίνημά της.
Ξένος ἀόριστος ἀχὸς ὀπίσωθέ τους ξάφνου
γιὰ μιὰ στιγμὴ τοὺς βάσταξε καὶ γέρνουν νὰ κοιτάξουν.
Ἦταν τὰ ζῶα π' ἔμουζαν, τὰ δέντρα ποῦ κροτοῦσαν,
μήνυμ' ἀρχῆς τοῦ αἰσθήματος καὶ στοχασμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.
Δόξας στεφάνι σ' ἔζωνε, κι ἀπάνου σου ἦταν ἄλλο,
ἄστρα καὶ κόσμοι μακρυνοὶ ποῦ ἀπάνου σου ἐχορεῦαν
γοργὰ καὶ βεργολυγερὰ σὰ νιόνυφες γυναῖκες,
κ' ἕν' ἄλλο, ἕν' ἄλλο ἐπλέκονταν στὸ κέντρο τῆς Ἀβύσσου,
ποῦ τὰ κρυφὰ μυστήρια της ἑτοιμαζότουν ὅλα
νὰ ξεσκεπάσῃ ξάστερα στὰ μάτια σου ἀποκάτου.
Ἔτσι γιγάντια ἐπάλευες μὲ γίγαντα τὴ Μοῖρα,

ποῦ σιωπηλὴ μουρμούριζε κρυφὰ τὸ θρίαμβό της.
Ἡ ποθητή σου, ἡ ποθητή, κ' ἦταν καὶ δίκιο, ἐχάθη.
Δύναμη θεία, πέφτοντας ἀπ' τῶν θεῶν τὸν κόρφο,
ὅλη σὲ μερικοὺς σκοποὺς ἐστράφη, καὶ στῆς τέχνης
τὸ μεγαλεῖο μικροστὸς ὁ ἄνθρωπος κρυβότουν,
ποῦ μήτε κἂν τὴ κεφαλὴ δυνήθη νὰ μὴ γύρῃ.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1878

ΣΤΟΝ ΟΡΦΕΑ

Καθὼς τὰ κύματ' ἄπειρα στὸ πέλαγο βογγῶντας
σκόρπια ξανάστροφα γυρνοῦν ἀπὸ τὸ βράχο πούβραν,
ὅμοια τὸ πλῆθος τ' ἄμετρο σκόρπησ' ἀπ' ἔξ' ὡς εἶδε
μόνος ὁ 'Ορφέας νὰ γυρνᾷ χωρὶς τὴν ποθητή του.
Ξανᾶρθαν φύση κι ἄνθρωποι στὴ λήθη τοῦ ἑαυτοῦ τους!
Μ' ὄψη ἀπ' τοῦ τόπου π' ἄφησε τὰ χρώματα βαμμένη,
μὲ βῆμ' ἀργὸ κι ἀστήριχτο, μόνος πατοῦσε ὁ Ψάλτης,
μόνος, σὲ δρόμο μακρυνό, τὲς δάφνες ποῦ τοῦ σπεῖραν.
Στέκεται ξάφνου κι ἀκουμπᾷ στὸ βράχο κουρασμένος.
Πουλί, ποῦ μόλις φαίνεται, γελᾷ τὴν ἀλαλιά του,
πλούτια στὸ βράχο ἀστείρευτα σκορπῶντας τῆς φωνῆς του.
Ποθοῦσε ν' ἀνασάνῃ ἐκεῖ, τὸ δρόμο ξαναπαίρνει.
Ἄφωνος ἦταν, τοὔπεσεν ἡ λύρ' ἀπὸ τὸ χέρι
στοῦ 'Ερέβους τὴ μπασιά, γιατί, μόλις τὸ φῶς στὰ μάτια
τὸν ἔκρουσε, τ' αὐτιά του εὐθὺς τὰ λόγια τοῦτα ἐκροῦσαν·
«Τὸ δῶρο ἀπὸ τὸν ἅγιο τῶν 'Αθανάτων κόρφο
χάμου στὸν κόρφον ἔπεσε τὸν ἀχαμνὸ τοῦ ἀνθρώπου,
καὶ στέρεος πίσω ἀπ' τὸ τρανὸ τῆς τέχνης μεγαλεῖο
ἔστεκε ὁ ἄνθρωπος μικρός, ποῦ δὲν ὑψώθη ἀντάξια·
δὲν ἔλαβε οὐδὲ δύναμη κἂν νὰ μὴ στρέψῃ ὀπίσω.
Γυναῖκες μ' ἄγρια μάνητα θὰ πᾶν νὰ τὸν σπαράξουν,
ἀλλ' ἡ κομμένη κεφαλή, ἀπὸ τῶν 'Αθανάτων
τὴν ἄφθαρτη φιλόστοργη πνοὴ ζωντανεμένη,
ἀπὸ τὰ αἱματερὰ νερὰ τοῦ Ἔβρου θ' ἀναδώσῃ
ἀμίμητο κι ἀθάνατο τὸν ὕστερο ρυθμό της».

ΤΕΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελὶς

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ 3

ΣΥΛΛΟΓΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΕΡΩΝ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ Δ. ΣΟΛΩΜΟΥ 39

Τὸ ἑλληνικὸ καράβι 41

Ἡ Σαπφὼ 43

Ὠδὴ γιὰ πρώτη Λειτουργία 45

Σονέτο γιὰ πρώτη Λειτουργία 49

Σονέτο γιὰ πρώτη Λειτουργία 50

Σονέτο στὸ θάνατο τοῦ Φόσκολου 51

Σονέτο γιὰ ἕναν κατασκευαστὴ ὀργάνων τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας 52

Σονέτο γιὰ γάμο 53

Σονέτο, τὸ ρόδο 54

Σονέτο στὸν Κόμητα Παῦλο Μερκάτη 55

Σονέτο, τὸ πέσιμο τοῦ Ἑωσφόρου 56

Σονέτο στὸ θάνατο τοῦ Στυλιανοῦ Μαρκορᾶ 57

Σονέτο στὸν Ὀρφέα 58

Σονέτο στὴν Κυρία Στυλιανὴ Μακρῆ 59

Ἐπίγραμμα στὴν Alice Ward 60

Ἐπίγραμμα στὸν Ἱππότη Ἰωάννη Φραῖζερ 61

Ἡ ἑλληνίδα μητέρα 62

Ἡ γυναῖκα μὲ τὸ μαγνάδι 64

Τ' ἀηδόνι καὶ τὸ γεράκι 66

Στὸν Ὀρφέα. 67

Στὸν Ὀρφέα. 69

ΝΕΑΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,, 12676